

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

А. М. Куліш, Т. А. Кобзева, В. С. Шапіро

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Навчальний посібник

Рекомендовано вченою радою Сумського державного університету

Суми
Сумський державний університет
2016

УДК 347(477)(075.8)
ББК 67.404.3(4Укр)я7
К90

Рецензенти:

О. М. Музичук – доктор юридичних наук, професор Харківського національного університету внутрішніх справ;

М. М. Бурбика – доктор юридичних наук, доцент Сумського державного університету

*Рекомендовано до видання
вченою радою Сумського державного університету
як навчальний посібник
(протокол № 6 від 18 грудня 2014 року)*

Куліш А. М.

К90 Інформаційне право України : навчальний посібник / А. М. Куліш, Т. А. Кобзева, В. С. Шапіро. – Суми : Сумський державний університет, 2016. – 108 с.

ISBN 978-966-657-622-7

Навчальний посібник «Інформаційне право України» відповідає програмі вищих навчальних закладів 3–4-го рівнів акредитації. Чітке графічне виділення визначень та інших текстових блоків сприяє концентрації уваги студентів на вузлових інформаційних блоках.

У навчальному посібнику аналізуються базові принципи та положення інформаційного права, його основні інститути, розглядається правове регулювання основних видів інформаційних відносин та інформаційної діяльності тощо.

Навчальний посібник рекомендовано студентам юридичних вищих навчальних закладів. Він може бути корисним науковим і практичним працівникам, які займаються проблемами інформаційного права, інформаційних правовідносин та інформаційної діяльності.

**УДК 347(477)(075.8)
ББК 67.404.3(4Укр)я7**

ISBN 978-966-657-622-7

© Куліш А. М., Кобзева Т. А., Шапіро В. С.,
2016

© Сумський державний університет, 2016

ЗМІСТ

	С.
ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА	4
ТЕМА 1. Поняття, сутність, зміст та структура інформаційного права.....	4
ТЕМА 2. Інформаційне суспільство	8
ТЕМА 3. Інформаційна культура.....	13
ТЕМА 4. Правова інформатика як джерело інформаційного права	16
ТЕМА 5. Інформаційні правовідносини	22
ТЕМА 6. Об'єкти інформаційних правовідносин.....	26
ТЕМА 7. Правове регулювання доступу до інформації.....	31
ТЕМА 8. Державна політика у сфері інформаційної діяльності. Основні засади розвитку інформаційного суспільства	37
ТЕМА 9. Інформаційна безпека	42
ТЕМА 10. Поняття та основні категорії міжнародного інформаційного права.	47
ОСОБЛИВА ЧАСТИНА	50
ТЕМА 11. Інформаційні права та обов'язки людини і громадянина, суспільства і держави.....	50
ТЕМА 12. Правове регулювання інформаційних відносин у сфері персональних даних.	55
ТЕМА 13. Правове регулювання інформаційних відносин у сфері масової інформації.....	60
ТЕМА 14. Правове регулювання інформаційних відносин у сфері державної таємниці.....	66
ТЕМА 15. Правове регулювання інформації в органах державної влади.....	74
ТЕМА 16. Правове регулювання інформаційних відносин в сфері інтелектуальної власності.....	79
ТЕМА 17. Правове регулювання обігу інформації в Інтернет-мережі.....	83
ТЕМА 18. Правове регулювання інформаційних відносин у сфері архівної справи	87
ТЕМА 19. Правове регулювання інформаційних відносин у сфері бібліотечної справи	91
ТЕМА 20. Правове регулювання інформаційних відносин у сфері екологічної інформації.....	96
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	101

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

ТЕМА 1. Поняття, сутність, зміст та структура інформаційного права

- **«Інформаційне право» в об'єктивному розумінні**

В об'єктивному розумінні інформаційне право – це врегульований нормативними актами комплекс суспільних відносин, об'єктом яких є інформація.

- **«Інформаційне право» в суб'єктивному розумінні**

У суб'єктивному розумінні інформаційне право – це комплекс прав та обов'язків суб'єктів суспільних відносин щодо інформації.

- **Основні функції інформаційного права:**

1) *нормативна* – визначення норм, правил поведінки суб'єктів інформаційних відносин;

2) *комунікативна* – зазначення в окремих статтях посилань на законодавчі акти, які є системоутворюючими різних міжгалузевих інститутів права;

3) *регулятивна* – визначення прав та обов'язків, зобов'язань суб'єктів щодо регулювання суспільних інформаційних відносин;

4) *охоронна* – встановлення гарантій і меж правомірної поведінки суб'єктів, які здійснюють заходи щодо недопущення та профілактики правопорушень, а також контроль за дотриманням правомірної поведінки;

5) *захисна* – визначення правових умов, процедур і суб'єктів, які здійснюють захист від вчинених правопорушень, а також відповідальності за них згідно з нормами цивільного, адміністративного, трудового, кримінального права;

6) *інтегративна* – системне поєднання комплексу визначених юридичних норм, що регулюють інформаційні відносини в Україні у різних підсистемах права (щодо інформаційного права вона є з'єднувальною ланкою між провідними традиційними галузями права).

- **Система інформаційного права**

Система інформаційного права складається із загальної та особливої частин.

У загальній частині наводяться норми, що встановлюють основні поняття, загальні принципи, правові форми й методи правового регулювання діяльності в інформаційній сфері. Викладається зміст предмета й методу правового регулювання інформаційних відносин, дається характеристика джерела інформаційного права.

Особлива частина містить дві групи інститутів інформаційного права, в яких згруповано близькі за змістом інформаційні правові норми. Інститути, що мають норми, які регулюють суспільні відносини у сфері обігу відкритої загальнодоступної інформації (інститут інтелектуальної власності щодо інформаційних об'єктів, інститут масової інформації, інститути бібліотечної й архівної справи), та інститути інформації з обмеженим доступом (інститути державної й комерційної таємниці, інститут персональних даних). Наявність таких інститутів не виключає їх доповнення новими інститутами (банківської, службової таємниці й ін.)

- **Об'єкт інформаційного права**

Об'єктом інформаційного права є суспільні інформаційні відносини.

- **Основний предмет (об'єкт) інформаційного права**

Основним предметом (об'єктом) інформаційного права є інформація.

- **Безпосередній предмет інформаційного права**

Безпосередніми предметами інформаційного права є конкретні види та форми інформації щодо конкретних інформаційних відносин, інформаційної діяльності й технологій об'єктивізації відомостей, даних, сигналів, кодів тощо.

- **Система інформаційного права як науки**

Система інформаційного права як науки структурно включає такі частини, як:

- *загальна* – визначення основних понять та категорій інформаційних правовідносин; суб'єкти та об'єкти інформаційних правовідносин; принципи інформаційних правовідносин; система правового регулювання інформаційних правовідносин; провідні інститути інформаційних правовідносин;

- *особлива* – досліджує окремі визначені та структуровані особливі інститути інформаційних правовідносин, а також інститути, які зароджуються щодо основних прав та обов'язків у інформаційній сфері осіб (людини та юридичних осіб), суспільства, держави;

- *спеціальна* – досліджує окремі суспільні відносини, що виникають, здійснюються та припиняються в ході інформаційної діяльності, технологій її об'єктивізації.

- **«Інформаційне право» як навчальна дисципліна**

Як навчальна дисципліна інформаційне право – це комплекс знань, що подаються для вивчення теорії і практики регулювання суспільних відносин, об'єктом яких є інформація.

- **Завдання навчального курсу «Інформаційне право»:**

- теоретичне визначення в основах системи правового регулювання соціальних інформаційних відносин;

- визначення в понятійному апараті та природі інформаційного права його зв'язку з іншими традиційними інститутами і галузями права;

- формування у студентів навичок щодо застосування норм інформаційного права в майбутній практичній діяльності.

- **Концептуальні підходи щодо формування змісту та структури інформаційного права**

Юридична наука має кілька концептуальних підходів до формування змісту інформаційного права. Існує думка, що інформаційне право – це комплексна галузь права, яка має спеціальний предмет – суспільні інформаційні відносини. За цією концепцією право умовно поділяється на основні та комплексні галузі. Представники цієї концепції: В. К. Райхер, Ю. К. Толстой, О. С. Іоффе,

М. Д. Шаргородський, О. А. Красавчиков. Противники цієї теорії, одним із яких є Л. С. Галесник, вважають, що за наведеною концепцією припиняються розвиток права і розвиток суспільних відносин. У теорії права виникла *нова концепція*: формування міжгалузевих, комплексних інститутів права, що базуються на галузевих інститутах комплексних галузей права (конституційного, цивільного, адміністративного, трудового та кримінального). За цією концепцією право розглядається як велика складна соціальна гіперсистема.

- **Визначення методу правового регулювання**

Метод правового регулювання – це сукупність певних засобів, за допомогою яких регламентуються та охороняються стосунки між людьми, між громадянами та організаціями, між громадянами та державою.

- **Визначення методу інформаційного права**

Методи інформаційного права визначають те, яким чином або способом регулюється суспільно-політичне та правове життя в інформаційній сфері і як пізнається інформаційне право як наука.

- **Класифікація методів будь-якої галузі права**

Досить поширеною є така *класифікація методів* будь-якої галузі права:

- загальні методи, що властиві багатьом юридичним наукам;
- приватні методи, що використовуються в конкретній галузі права.

- **Методи інформаційного права**

Усі *методи інформаційного права* можна поділити на дві групи:

- методи вивчення (або пізнання) інформаційного права;
- методи безпосередньо правового регулювання інформаційного права.

- **Методи вивчення (або пізнання) інформаційного права**

Методи вивчення інформаційного права передбачають наявність суб'єктивного фактора: для кожної теоретично розробленої доктрини важливо, яким саме чином або способом вивчаються окремі положення інформаційного права, основні його інститути, проблеми та явища. До загальних методів у цій групі необхідно віднести історичний, порівняльний методи, метод всебічності, пізнання, сходження від абстрактного до конкретного. Особливо треба виділити метод абстрагування. До приватних методів вивчення інформаційного права необхідно віднести метод системного підходу та аналізу практики, оскільки саме вони дозволяють розглядати інформаційне право як сукупність основоположних принципів політичного устрою держави.

- **Методи правового регулювання інформаційного права**

Методи правового регулювання інформаційного права також можна умовно розділити на загальні та приватні. Оскільки діяльність з інформацією у цілому та інформаційне право зокрема тісно взаємодіють з іншими галузями права, то до загальних методів правового регулювання можна віднести такі, як метод

рівноправності сторін, влади та підпорядкування, самоврядування, а також методи з регулювання діяльності учасників інформаційного обміну (диспозитивний, імперативний). Окремі методи цієї групи містять у собі методи делегування, рекомендації та санкціонування.

• **Галузі права чи інститути, з якими інформаційне право перебуває у взаємозв'язку**

На інформаційне право впливають такі галузеві науки: конституційне, адміністративне, цивільне, трудове, кримінальне право. Окремі положення інформаційного права базуються на теоретичних засадах міжгалузевих інституцій законодавства та юридичної науки: господарського, підприємницького та комерційного права, права інтелектуальної власності тощо. Інформаційне право є комплексною галуззю права, що розвивається на межі конституційного, адміністративного, цивільного, трудового та кримінального права й ряду інших (комплексних) галузей права. Найявний взаємозв'язок інформаційного права з правовою інформатикою, а також тісно переплітається з різними міжгалузевими комплексними інститутами: правом власності та його складовою – правом інтелектуальної власності; патентним правом на інтелектуальну промислову власність; авторським правом тощо.

ТЕМА 2. Інформаційне суспільство

- **Із чим пов'язані інформаційні революції в розвитку суспільства?**

Інформаційні революції пов'язані із кардинальними змінами у сфері виробництва, обробки та обігу інформації, що призвели до радикальних перетворень суспільних відносин. У результаті таких перетворень суспільство набувало в певному сенсі нову якість.

- **Із чим пов'язана перша інформаційна революція?**

Перша інформаційна революція пов'язана із винаходом писемності, що призвело до гігантського якісного й кількісного стрибка в інформаційному розвитку суспільства. З'явилася можливість фіксувати знання на матеріальному носії, таким чином відчужувати їх від виробника і передавати від покоління до покоління.

- **Чим викликана друга інформаційна революція?**

Друга інформаційна революція (середина XVI ст.) викликана винаходом книгодрукування (першодрукарі Гуттенберг та Іван Федоров). З'явилася можливість тиражування та активного поширення інформації, зросла доступність людей до джерел знань. Ця революція радикально змінила суспільство, створила додаткові можливості залучення до культурних цінностей відразу значних верств населення.

- **Чим зумовлена третя інформаційна революція?**

Третя інформаційна революція (кінець XIX ст.) зумовлена винаходом електрики, завдяки якому з'явилися телеграф, телефон, радіо, що дозволяють оперативно передавати і накопичувати інформацію у значних обсягах. Наслідок цієї революції – підвищення ступеня поширення інформації, підвищення інформаційного «охоплення» населення засобами мовлення. Підвищилася роль засобів масової інформації як механізмів поширення повідомлень і знань на великих територіях і забезпечення ними громадян, які проживають на них, підвищилася доступність членів суспільства до повідомлень та знань. Істотно зросла роль інформації як засобу впливу на розвиток суспільства і держави, з'явилася можливість оперативного спілкування людей між собою.

- **Із чим пов'язана четверта інформаційна революція?**

Четверта інформаційна революція (середина XX ст.) пов'язана з винаходом обчислювальної техніки і появою персонального комп'ютера, створенням мереж зв'язку та телекомунікацій. Стало можливим накопичувати, зберігати, обробляти і передавати інформацію в електронній формі. Зросли оперативність та швидкість створення й обробки інформації, в пам'яті комп'ютера стали накопичуватися практично необмежені обсяги інформації, зросла швидкість передачі, пошуку та отримання інформації.

- **Визначення поняття «інформаційне суспільство»**

Інформаційне суспільство – це суспільство, в якому діяльність людей здійснюється на основі використання послуг, що надаються за допомогою інформаційних технологій та технологій зв'язку.

- **Основи існування інформаційного суспільства**

Інформаційне суспільство, що є результатом впливу і проникнення інформації в усі сфери людського життя, має певні основи свого існування:

- економічні;
- правові;
- технологічні.

- **Економічні основи інформаційного суспільства**

Економічними основами інформаційного суспільства є галузі інформаційної індустрії (телекомунікаційна, комп'ютерна, електронна, аудіовізуальна), які переживають процес технологічної конвергенції і корпоративного злиття, розвиваються найбільш швидкими темпами, мають вплив на всі галузі економіки і конкурентоспроможність країн на світовій арені. Відбувається інтенсивний процес формування світової «інформаційної економіки», що укладається в умовах глобалізації інформаційних, інформаційно-технологічних та телекомунікаційних ринків, виникненні світових лідерів інформаційної індустрії, перетворенні «електронної торгівлі» з телекомунікацій у засіб ведення бізнесу.

- **Правові основи існування інформаційного суспільства**

Правовими основами інформаційного суспільства є закони і нормативні акти, що регламентують права людини на доступ до інформаційних ресурсів, технологій, телекомунікацій, захист інтелектуальної власності, недоторканність особистого життя, свободу слова, інформаційну безпеку. Інформаційна безпека суспільства і особистості набуває нового статусу із суто технологічної проблеми, перетворюючись у соціальну, від вирішення якої залежить стійке функціонування сучасних товариств.

- **Технологічні основи існування інформаційного суспільства**

Технологічними основами інформаційного суспільства є телекомунікаційні й інформаційні технології, що стали лідерами технологічного поступу, невід'ємним елементом будь-яких сучасних технологій, сприяють економічному зростанню, створюють умови для вільного обігу в суспільстві значної кількості інформації та знань, спричиняють істотні соціально-економічні перетворення і, зрештою, становлення інформаційного суспільства, через яке також розкривається сутність сучасного розвитку конкретного суспільства, країни чи світової цивілізації.

- **Характерні ознаки інформаційного суспільства**

Характерними ознаками інформаційного суспільства є:

- формування єдиного інформаційно-комунікаційного простору країни як частини світового інформаційного простору, повноправна участь України у процесах інформаційної та економічної інтеграції регіонів, країн і народів;
- становлення і в подальшому домінування в різних сферах перспективних інформаційних технологій, засобів обчислювальної техніки й телекомунікацій;

– створення і розвиток ринку інформації і знань як факторів виробництва на додаток до ринків природних ресурсів, праці і капіталу, перехід інформаційних ресурсів суспільства в реальні ресурси соціально-економічного розвитку, фактичне задоволення потреб суспільства в інформаційних продуктах і послугах;

– зростання ролі інформаційно-комунікаційної інфраструктури в системі суспільного виробництва;

– підвищення рівня освіти, науково-технічного й культурного розвитку за рахунок розширення можливостей систем інформаційного обміну на міжнародному, національному і регіональному рівнях і відповідно підвищення ролі кваліфікації, професіоналізму і здібностей до творчості як найважливіших характеристик послуг праці;

– створення ефективної системи забезпечення прав громадян і соціальних інститутів на вільне одержання, поширення й використання інформації як найважливішої умови демократичного розвитку.

- **Характеристика інформаційної цивілізації**

Інформаційна цивілізація відображає рівень розвитку суспільства на даному етапі, що визначається роллю інформації в його житті та рівнем інформаційної культури.

- **Види інформаційних цивілізацій**

Глобальна інформаційна цивілізація – це рівень розвитку глобального суспільства (світового співтовариства), що визначається зростанням ролі інформації як продукту соціальної діяльності людей, за якісними характеристиками якої вимірюється рівень загальної культури суспільства щодо здатності виробляти, сприймати й раціонально застосовувати відомості, дані, знання для потреб життєдіяльності.

Локальна (регіональна) інформаційна цивілізація – це рівень розвитку суспільства в окремих регіонах (на континентах, в окремих країнах), що визначається зростанням ролі інформації як продукту соціальної діяльності людей, за якісними характеристиками якої вимірюється рівень загальної культури суспільства щодо здатності виробляти, сприймати і раціонально застосовувати відомості, дані, знання для потреб життєдіяльності. Серед локальних інформаційних цивілізацій сьогодні можна назвати такі: найбільш розвинена інформаційна цивілізація – США; менш розвинена – країни Західної Європи, Азія (Індія, Китай та ін.); мало розвинена – Африка, Латинська Америка, Східна Європа.

- **Позитивні здобутки сучасної інформаційної цивілізації**

Серед *позитивних здобутків сучасної інформаційної цивілізації* можна визначити такі:

– зростання можливості швидко здійснювати інформаційні зв'язки на великих відстанях, зокрема між континентами;

– зростання можливості швидко, у великому обсязі сприймати та обробляти, зберігати інформацію на компактних (малогабаритних) технічних засобах;

– об'єднання різних технологій комунікації: теле-, радіо- та обчислювальної техніки.

- **Негативні явища, властиві інформаційній цивілізації**

Негативними явищами інформаційної цивілізації є такі:

- 1) зростання можливості швидкого перехоплення, витоку, перекручення, знищення інформації;
- 2) використання технічних засобів і технологій інформації в антисоціальній діяльності:
  - воєнній;
  - політичній;
  - економічній.

- **Сутність процесу інформатизації**

Інформатизація являє собою сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, спрямованих на створення умов для задоволення інформаційних потреб, реалізації прав громадян та суспільства на основі створення, розвитку, використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, що ґрунтуються на застосуванні сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки.

- **Визначення поняття «інформатизація»**

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Національну програму інформатизації» від 4 лютого 1998 р. *інформатизація* – це сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки.

- **Види інформатизації**

Інформатизацію умовно можна поділити на такі види:

- 1) інформатизація стратегічних напрямів розвитку державності, безпеки та оборони;
- 2) інформатизація на рівні обласних (міських) держадміністрацій та органів місцевого самоврядування;
- 3) інформатизація Збройних сил України;
- 4) інформатизація процесів соціально-економічного розвитку;
- 5) інформатизація пріоритетних галузей економіки;
- 6) інформатизація фінансової та грошової систем державного фінансово-економічного контролю;
- 7) інформатизація соціальної сфери;
- 8) інформатизація в галузі екології та використання природних ресурсів;
- 9) інформатизація освіти;
- 10) інформатизація наукової діяльності;

- 11) інформатизація у сфері культури;
- 12) інформатизація мовної сфери тощо.

- **Основні положення Окінавської хартії глобального інформаційного суспільства**

Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства була прийнята 22 липня 2000 р. на Саміті «великої вісімки» і закликає «як у державному, так і в приватному секторах ліквідувати міжнародний розрив у галузі інформації та знань» (тобто на рівні використання інформації та знань). Відповідно до Окінавської Хартії інформаційно-телекомунікаційні технології (або просто – інформаційні технології) є одним із найбільш важливих факторів, що впливають на формування суспільства XXI сторіччя. Їх революційний вплив стосується способу життя людей, їх освіти й роботи, а також взаємодії уряду та громадянського суспільства. Сутність стимульованих ІТ економічних та соціальних трансформацій полягає у їх здатності сприяти людям і суспільству у використанні знань та ідей. Інформаційне суспільство, як ми його уявляємо, є таким, що дозволяє людям краще розвинути свій потенціал та реалізовувати свої прагнення. Для цього ми повинні гарантувати, що ІТ слугуватимуть досягненню взаємодоповнюваних цілей: забезпеченню сталого економічного зростання, підвищенню суспільного добробуту і створення соціальної злагоди. Разом із тим ми повинні докласти всіх зусиль, щоб якнайповніше реалізувати потенціал ІТ у сфері укріплення демократії, більш прозорого та відповідального управління, у захисті прав людини й сприяння збереженню культурного розмаїття, а також у збереженні миру та стабільності в усьому світі.

ТЕМА 3. Інформаційна культура

- **Визначення поняття «інформаційна культура»**

Інформаційна культура (від лат. cultura – освіта, розвиток та informatio – роз’яснення) – це:

1) множина досягнень певного людського суспільства (групи людей, нації, народу, суспільства, держави, міжнародного співтовариства) у сфері інформаційних відносин (зокрема мистецтва, науки, техніки тощо);

2) відповідний рівень розвитку інформаційних відносин на певний момент часу, у просторі, колі осіб, що визначається порівняно з попередніми показниками інформаційної культури;

3) множина практичних, матеріальних та духовних надбань суспільства, що відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства і людини у сфері інформаційних відносин та втілюються у результатах інформаційної діяльності;

4) ступінь (рівень) довершеності в оволодінні знаннями у галузі суспільних інформаційних відносин та діяльності;

5) метод формування визначеного в ідеалі рівня інформаційних відносин;

6) множина умов, що забезпечують високий рівень, продуктивність, безпеку інформаційних правовідносин;

7) рівень фахової підготовки працівників (працівника) у сфері інформаційних правовідносин та особисто їх організованості;

8) рівень відповідності норм, встановлених у суспільстві, нормам інформаційних правовідносин;

9) галузь загальної культури (як науки), що вивчає проблеми унормування суспільних інформаційних відносин;

10) множина духовних цінностей у сфері інформаційних відносин, створених людством упродовж його історії;

11) рівень, ступінь досконалості певної галузі розумової діяльності.

- **Визначення поняття «культура поведінки у сфері інформаційних відносин»**

Культура поведінки у сфері інформаційних відносин – це:

1) множина особистих та суспільних моральних вимог, які стають для людини (чи певного соціуму, соціального утворення) складовою її звичок і навичок, що виявляються у щоденній (повсякденній) поведінці, діяльності (на виробництві, у побуті, у спілкуванні між людьми);

2) розвиток поведінки суспільних інформаційних відносин;

3) сприяння розвитку рівня суспільних інформаційних відносин (культивування);

4) запровадження, насадження, розвиток суспільних інформаційних відносин.

- **Культура потреб у науковій літературі**

У науковій літературі культура потреб розглядається подвійно.

З одного боку, їх трактують як усвідомлений чи підсвідомий рівень ставлення людини до об’єктивних (матеріальних) чинників природи, що забезпечують її життєдіяльність.

З іншого боку – як такі, що характеризують суспільні відносини з позицій мотивації.

- **Правова культура особистості**

Правова культура особистості – це лише позитивні, суспільно корисні погляди, ідеї, оцінки, позиції, установки й мотиви, які лежать в основі правомірної й соціальноактивної поведінки особи. Таким чином, лише позитивну частину правосвідомості можна віднести до поняття і змісту правової культури.

Правова культура особистості – це множина правових знань, вмінь та навичок, емоцій, почуттів, вольових компонентів, які виявляються у правомірній діяльності та поведінці.

- **Визначення поняття «інформаційно-правова культура особистості»**

Інформаційно-правова культура особистості – це відповідним чином історично сформована і закріплена в нормах приватного та публічного права множина знань, що виявляються в інформації, правомірній діяльності чи поведінці.

- **Внутрішня сторона інформаційно-правової культури особистості**

Внутрішня сторона інформаційно-правової культури особистості охоплює позитивні психічні стани й процеси, що виражаються в інтелектуальній діяльності (аналітико-синтетичній чи евристичній діяльності): у процесі правового мислення, пошуку правової інформації для вирішення юридичних казусів тощо.

- **Зовнішня сторона інформаційно-правової культури особистості**

Зовнішня сторона правової культури особистості набуває втілення у правомірній фізичній чи інформаційній діяльності, поведінці. Прояв зовнішньої сторони інформаційно-правової культури може мати різні форми.

- **Що являє собою правовий нігілізм?**

Правовий нігілізм – це заперечення або ігнорування загальновизначених у суспільстві права, інших юридичних норм, негативне ставлення до них. Тобто через правовий нігілізм виявляється ігнорування одним суб'єктом суспільних відносин суб'єктивних прав та законних інтересів інших суб'єктів правовідносин, зокрема держави і суспільства.

- **Форми правового нігілізму**

Правовий нігілізм можливий у двох формах:

- «чиновницький» – відомчо-адміністративний або на державному рівні (серед працівників органів державної влади, державних діячів, політиків, державних службовців);

- масовий соціальний нігілізм на побутовому рівні.

- **Визначення поняття «правова е-культура особистості»**

Правова е-культура особистості – це відповідним чином історично сформована і закріплена в нормах приватного та публічного права множина знань, що виявляються в інформації, правомірній діяльності чи поведінці суб'єкта суспільних відносин, об'єктом яких є комп'ютерна техніка, технології, засоби електронної телекомунікації.

- **Визначення поняття «правове забезпечення суспільних інформаційних відносин»**

Правове забезпечення суспільних інформаційних відносин – це діяльність відповідних суб'єктів суспільних відносин щодо формування комплексу норм правил поведінки, прав та обов'язків учасників у сфері суспільних інформаційних відносин.

- **Основні завдання правового забезпечення електронно-обчислювальних інформаційних систем**

Правове забезпечення електронно-обчислювальних (комп'ютерних) інформаційних систем як складових систем вищого порядку – соціального управління – вирішує взаємопов'язані й водночас відносно самостійні завдання. Серед цих завдань визначають такі:

- збирання та систематизація правової інформації щодо регулювання суспільних відносин у межах умовно визначених підсистем;
- визначення функцій, що повинні виконуватися системою органів соціального управління;
- обсяг правової регламентації процесів створення, впровадження, експлуатації та удосконалення комп'ютерних автоматизованих інформаційних систем тощо.

- **Світові ментальні системи**

Існують такі *культурні системи права* (ментальні системи):

- англо-американська;
- європейська континентальна.

- **Об'єктивні та суб'єктивні фактори, від яких залежить здійснення можливостей права**

Важливо зазначити, що здійснення можливостей права багато в чому залежить від комплексу об'єктивних та суб'єктивних факторів, які на практиці зумовлюють один одного. Серед цих *факторів* виділяють такі:

- досягнутий рівень економічного розвитку країни;
- стан ментальної культури – сприйнятливість певних груп населення країни до потреб у новаціях усієї соціальної системи, суспільства;
- рівень соціально-політичної та державницько-ідейної єдності членів суспільства;
- ступінь цивілізованої зрілості суспільних відносин;
- рівень правової культури громадян та керівників усіх ланок соціального управління, їхнє ставлення до закону, законності, діяльності юридичних інституцій;
- правова ментальність, що набуває втілення у виборі учасниками суспільних відносин як найбільш діючих засобів та методів дозволеної і не забороненої законодавством поведінки тощо.

ТЕМА 4. Правова інформатика як джерело інформаційного права

- **Підсистема КСІАЗ «Законопроект»**

Законопроект – це підсистема, що обслуговує процес розроблення законодавчих актів від часу взяття на облік початкового варіанта, вивчення проблеми, що потребує правового регулювання, збирання пропозицій, необхідної інформації із зовнішніх джерел, формування законопроектів і аж до кінцевого юридичного оформлення.

- **Підсистема КСІАЗ «Рада»**

Рада – це підсистема, що забезпечує голосування, супровід пленарних засідань Верховної Ради України, накопичення інформації про роботу народних депутатів під час обговорення законопроектів на сесії та при проведенні аналізу діяльності парламенту, фракцій народних депутатів, а також стенографування – комп'ютеризовану підготовку стенограм пленарних засідань Верховної Ради України в режимі реального часу, які вносяться до бази даних «Стенограми» та зберігаються у складі баз даних електронного бюлетеня.

- **Склад підсистеми спеціалізованих комплексів управління законотворчим процесом**

До складу *підсистеми спеціалізованих комплексів управління законотворчим процесом* входять:

- «Реєстрація та контроль проходження законопроектів» – для обліку, аналізу, безперервного відстежування та контролю за проходженням законопроектів у Верховній Раді України відповідно до регламенту та порядку денного;

- «Контроль за проходженням документів у підрозділах» – для аналізу вхідної та вихідної кореспонденції, внутрішніх документів в окремому підрозділі або парламенті, а також контроль за виконанням доручень посадовими особами з відстеженням термінів виконання, аналізу та інформування;

- «Контроль виконання доручень та запитів народних депутатів України та інформування».

- **Інформаційно-аналітична система «Вибори»**

ІАС «Вибори» здійснює:

- централізоване накопичення інформації про хід виборів на всіх етапах виборчого процесу, що надходить із виборчих округів;

- облік даних про виборчі округи України із деталізацією всіх необхідних характеристик та етапів виборчого процесу щодо кожного округу;

- узагальнення інформації про хід реєстрації претендентів та кандидатів у регіонах та виборчих округах;

- формування даних про кандидатів у депутати в обсязі відомостей, передбачених Законом України про вибори народних депутатів України;

- збирання (за допомогою електронної пошти або телеграфних повідомлень), контроль та опрацювання оперативної інформації про результати виборів;

- алгоритмічно-програмна (консультативно-довідкова) підтримка Закону «Про вибори народних депутатів України» у процесі аналізу результатів голосування;

- формування звітів, статистичних та інформаційно-аналітичних довідок.

- **Що передбачає ІАС «Вибори»?**

У системі «Вибори» передбачено:

- допомогу та підказку при введенні, коригуванні та перегляді інформації;
- контроль введеної інформації на рівні шаблонів даних і семантичної відповідності;
- процедури копіювання та відновлення інформації на зовнішніх носіях;
- роботу в режимі багатьох користувачів;
- передачу та прийняття інформації щодо обліку результатів виборів із застосуванням засобів електронної пошти.

- **Основні принципи побудови комп'ютерної мережі правової інформації**

Основні принципи побудови комп'ютерної мережі правової інформації такі:

- висока пропускна здатність передачі даних;
- ізоляція від негативних впливів інформаційного трафіку для кожного користувача;
- управління комп'ютерною мережею з центрального вузла;
- інтеграція комп'ютерної мережі всіх органів влади України в регіональну, республіканську комп'ютерну мережу України та світу;
- захист від несанкціонованого доступу.

- **Бази даних підсистеми «Законопроект»**

Бази даних підсистеми «Законопроект» – це повнотекстові бази ієрархічної структури (побудовані за методом гіперсистем права), які за допомогою технології ведення «Електронного інформаційного бюлетеня» забезпечують доступ користувача до еталонної бази «Закони та підзаконні акти України».

- **Бази даних, що входять до підсистеми «Законопроект»**

До підсистеми «Законопроект» входять такі бази даних:

- текстів законопроектів;
- порівняльних таблиць;
- інформаційні матеріали;
- інформаційно-аналітичні комплекси;
- реєстрації законопроектів;
- контролю проходження законопроектів.

- **Визначення поняття «електронний інформаційний бюлетень»**

Електронний інформаційний бюлетень – це ряд упорядкованих автоматизованих баз даних, орієнтованих на інформаційне забезпечення діяльності органів державної влади.

- **Основні принципи вибору джерел даних**

Основні принципи вибору джерел даних такі:

- відкритість джерел;
- офіційність на кожному етапі життєвого циклу нормотворення;
- обґрунтованість масовості доведення даних до користувача з метою підвищення відкритості та демократизації суспільства;
- надійність джерел;
- можливість розширення джерел даних без суттєвих трудовитрат на переструктуризацію баз даних (адаптивність).

- **Елементи електронного інформаційного бюлетеня**

До складу «Електронного інформаційного бюлетеня» входять:

- Регламент Верховної Ради України;
- розклад засідань Верховної Ради України;
- стенограми;
- тексти законопроектів;
- нормативні акти України;
- законодавство країн світу;
- програми народних депутатів України;
- інформація про фахівців – розробників законопроектів;
- інформація про органи влади;
- огляд подій.

- **Призначення інформаційно-технічного комплексу «Рада»**

Інформаційно-технічний комплекс «Рада» призначений для комп'ютерного супроводу пленарних засідань Верховної Ради України, забезпечення ефективної роботи народних депутатів як під час засідань, так і при проведенні аналізу роботи парламенту.

- **Складові елементи системи «Рада»**

Система «Рада» складається зі спеціалізованих автоматизованих робочих місць (АРМ), об'єднаних у локальну мережу, та технічних засобів:

- АРМ «Адміністратор» є головною складовою системи «Рада». Його основні функції – технічна підтримка проведення голосувань та реєстрацій, запису на виступ із місця, опрацювання результатів та видача їх на табло, екран Головуючого та в мережу, а також комутація мікрофонів під час виступів народних депутатів із робочих місць;

- АРМ «Секретар». Основні функції цього АРМ – формування черги на виступ із трибуни з будь-якого питання, внесеного до затвердженого переліку питань порядку денного та висвітлення оголошень на табло в сесійному залі;

- АРМ «Діагностика». Безперервно приймає потік інформації від пультів народних депутатів, проводить її обробку та аналізує технічний стан пультів;

- АРМ «Головуючий» приймає аналітичну інформацію про результати голосувань, реєстрацій, списки народних депутатів, які записалися на виступи з трибуни і з місць;

– АРМ «Депутат» складається з двох частин: інформаційно-довідкової системи про склад депутатського корпусу; програми обробки та відображення інформації про результати поіменних реєстрацій та голосувань.

- **Вхідна інформація системи «Рада»**

Вхідною інформацією системи «Рада» є:

- анкетні дані народних депутатів;
- перелік зареєстрованих в Україні партій;
- перелік фракцій та груп народних депутатів Верховної Ради;
- перелік постійних комітетів Верховної Ради.

- **Вихідна інформація системи «Рада»**

Вихідна інформація системи «Рада» така:

- результати поіменних реєстрацій народних депутатів;
- результати поіменних реєстрацій народних депутатів з групуванням за фракціями та групами;
- загальні результати непоіменних голосувань;
- результати поіменних голосувань;
- результати поіменних голосувань із групуванням за фракціями та групами;
- результати поіменних голосувань із групуванням за результатами голосування;
- результати голосувань фракцій та груп народних депутатів при поіменному голосуванні;
- списки народних депутатів за належністю до партій, фракцій та груп, постійних комітетів Верховної Ради України;
- списки народних депутатів, записаних на виступи з трибуни;
- статистика виступів народних депутатів з трибуни і з місця;
- висвітлення на табло в сесійному залі та в холі аналітично-експертної інформації, оголошень і повідомлень.

- **Призначення інформаційно-пошукових систем «Право», «Законодавство» і «Закони та підзаконні акти України в Інтернеті»**

Інформаційно-пошукові системи «Право», «Законодавство» і «Закони та підзаконні акти України в Інтернеті» (далі — Системи) призначені:

- для оперативного забезпечення користувачів офіційною правовою інформацією з першоджерел;
- для швидкого пошуку та аналізу нормативно-правових документів.

- **Хто використовує інформаційно-пошукові системи «Право», «Законодавство» і «Закони та підзаконні акти України в Інтернеті»?**

Системи використовують:

- народні депутати України та місцевих рад;
- працівники структурних підрозділів Верховної Ради України, Адміністрації Президента України, Конституційного Суду України, Верховного Суду України, Вищого арбітражного суду України, Міністерства культури України,

Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України, Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства фінансів України, Національної Академії наук України, Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, інших міністерств та відомств, місцевих органів влади, наукових установ та навчальних закладів;

- співробітники іноземних представництв в Україні та посольств України в інших країнах;
- керівники підприємств, юристи, бухгалтери, економісти, працівники;
- банків, юридичних фірм, інших організацій;
- абоненти мережі Інтернет, які мають відповідний доступ.

- **Що забезпечує система «Законодавство»?**

Система «Законодавство» забезпечує:

- пошук документів за реквізитами (назва, номер, дата прийняття, орган видання та тип документа), за ключовими словами та темами (пенсії, боротьба зі злочинністю, податки тощо);
- перегляд, сортування, друкування або виведення у файл переліку знайдених документів;
- перегляд текстів документів у «багатовіконному» режимі з підсвічуванням ключових слів;
- друкування цілого тексту або будь-яких його частин на матричному, лазерному або струменевому принтері;
- контекстовий пошук за двома словами (відстань між словами визначається користувачем);
- ведення списків користувача (тематичних тез користувача);
- перегляд нормативних актів, пов'язаних із документом (що вносять зміни, вводять у дію, ратифікують, посилаються на цей документ тощо);
- переключення перегляду з одного документа на інший за посиланнями в тексті (динамічний гіпертекст);
- перегляд додаткових реквізитів документа (дати набрання або втрати чинності, дати публікації в пресі), перегляд як чинних, так і нечинних документів;
- перегляд структури документа, створення «закладок» у текстах, власних приміток користувача до документів;
- перегляд статистики бази даних;
- актуалізацію бази даних за допомогою спеціальних файлів (блоків поновлення), які передаються користувачам на дискетах або засобами телекомунікації (електронною поштою тощо);
- перегляд результатів попередніх пошуків за різними критеріями, перегляд списків документів, що додавалися до бази даних з окремих блоків поновлень;
- довідку про об'єм вільного дискового простору, версію системи, обсяг бази даних, номер останнього блоку поновлення тощо.

- **Можливості, які надає система «Закони та підзаконні акти України в Інтернеті»**

Система «Закони та підзаконні акти України в Інтернеті» надає абонентам мережі Інтернет можливості:

- пошуку документів за реквізитами (реєстраційним номером, датою прийняття, типом, органом влади, станом (чинні, нечинні));
- пошуку документів за словами в текстах із урахуванням "відстані" між ними;
- перегляду текстів знайдених документів, копіювання їх у файл.

- **Які завдання реалізовує проект GLIN?**

Проект GLIN у своїй основі реалізує такі завдання:

- Зменшення витрат часу на отримання юридичних документів для створення резюме шляхом збільшення кількості національних робочих станцій для комп'ютерного опрацювання юридичних документів, передачі та їх отримання.
- Об'єднання індексованих файлів резюме в один, який містить тексти юридичних документів у цифровій формі, сканування з офіційного національного джерела правничих документів.
- Об'єднання резюме та індексуєчих термінів національною, а також англійською мовами для створення доступу до інформації обома мовами.
- Розширення наявних пошукових можливостей до пошукової функції «слово в тексті» щодо вже чинних юридичних документів, а не тільки індексованих резюме.
- Розширення кількості дозволених юридичних джерел для включення до обігу вибраних матеріалів, виданих інструктивними установами або судами.

ТЕМА 5. Інформаційні правовідносини

- **Підходи до природи інформації**

Існують *два підходи до природи інформації*:

- атрибутивний;
- функціональний.

Прихильники першого розглядають інформацію як об'єктивну властивість усіх матеріальних об'єктів (інформація – атрибут матерії); прихильники другого стверджують, що інформація є умовою і результатом спрямованої активності й тому вона виникає лише на соціальносвідомому рівні.

- **Визначення поняття «інформаційні правовідносини»**

Інформаційні правовідносини – це суспільні відносини, що виникають з приводу одержання, використання, поширення, зберігання та/або захисту інформації, необхідних для реалізації прав, свобод та законних інтересів їх учасників.

- **Принципи інформаційних правовідносин**

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. *основними принципами інформаційних відносин є*:

- гарантованість права на інформацію;
- відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією;
- достовірність і повнота інформації;
- свобода вираження поглядів і переконань;
- правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації;
- захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя.

- **Визначення поняття «інформаційна діяльність»**

Інформаційна діяльність – це сукупність певних дій із застосуванням відповідних способів і методів, пов'язаних зі створенням, одержанням, збиранням, зберіганням, використанням та поширенням, а також охороною та захистом інформації. Об'єктом у такому разі є саме те, на що безпосередньо спрямовані зазначені дії суб'єктів інформаційних правовідносин, а саме – інформація будь-якого характеру.

- **Основні види інформаційної діяльності**

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про інформацію» *основними видами інформаційної діяльності є такі дії щодо інформації*:

- створення;
- збирання;
- одержання;
- зберігання;
- використання;
- поширення;

- охорона;
- захист.

- **Характеристика видів інформаційної діяльності**

1) *Створення інформації* – це процес розумової діяльності людини, що полягає у певних логічних перетвореннях. Характерним, але не у всіх випадках, є досягнення певної поставленої мети, а також подальше відображення створеної інформації на матеріальних носіях, в електронному вигляді або в усній формі тощо.

2) *Збирання інформації* є певним пошуком необхідної інформації за допомогою використання особою певних методів та засобів.

3) *Одержання інформації* полягає в набутті, придбанні, накопиченні кожним інформації будь-якого характеру.

4) *Зберігання інформації* – це забезпечення належного стану інформації та її носіїв.

5) *Використання інформації* – задоволення інформаційних потреб будь-яких осіб, а також держави.

6) *Поширенням інформації* є розповсюдження, обнародування, реалізація у встановленому законодавством порядку інформації.

7) *Охорона інформації* здійснюється відповідно до законодавства України про інформацію і є комплексом відповідних гарантій держави щодо рівності прав доступу до інформації, неможливості обмеження прав особи щодо вибору форм, джерел одержання інформації тощо.

8) *Захистом інформації* є комплекс правових, організаційних, інформаційно-телекомунікаційних засобів та заходів, спрямованих на запобігання неправомірним діям щодо інформації.

- **Зміст права на інформацію**

Згідно з ч. 2 ст. 34 Конституції України право на інформацію викладене так: «Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір». Відповідно до ст. 5 Закону України «Про інформацію» кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів.

- **Забезпечення права на інформацію**

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про інформацію» *право на інформацію забезпечується:*

- створенням механізму реалізації права на інформацію;
- створенням можливостей для вільного доступу до статистичних даних, архівних, бібліотечних та музейних фондів, інших інформаційних банків, баз даних, інформаційних ресурсів;
- обов'язком суб'єктів владних повноважень інформувати громадськість та засоби масової інформації про свою діяльність і прийняті рішення;
- обов'язком суб'єктів владних повноважень визначити спеціальні підрозділи або відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації;

- здійсненням державного і громадського контролю за додержанням законодавства про інформацію;
- встановленням відповідальності за порушення законодавства про інформацію.

- **Закріплення права на інформацію на конституційному рівні**

Положення Конституції України відповідають міжнародним стандартам щодо прав людини, що закріплені в ст. 19 Загальної Декларації прав людини 1948 р., ст. 19 Міжнародного Пакту про цивільні і політичні права, ст. 10 Європейської конвенції про права людини й інших міжнародно-правових документів. Здійснення встановлених у ст. 34 Конституції прав повинне бути гарантоване. Найважливішою гарантією у цій сфері є ліквідація цензури. Завдяки цьому держава відповідно до чинного законодавства зобов'язана забезпечити захист права на інформацію, права громадянина на вільне без перешкод вираження своїх поглядів і переконань. Для всіх громадян та їх об'єднань у цій області повинні бути забезпечені рівні права й умови. Деякі додаткові права у сфері збору, використання і поширення інформації надаються законом журналістам, деяким іншим професійним працівникам інформаційного обігу, що відбиває специфіку їхньої роботи. Право на одержання інформації гарантується створенням системи вільного доступу до інформації, архівних, статистичних, бібліотечних та музейних фондів. У відповідності до ст. 32 Конституції України кожен громадянин має право ознайомлюватися з офіційними даними про себе, що не є таємницею, що захищається законом. Посадові особи не повинні втручатися в діяльність засобів масової інформації. Вони зобов'язані піклуватися про забезпечення сприятливих умов для використання громадянином усіх доступних йому відомостей, одержаних через засоби масової інформації. Ст. 37 Конституції прямо забороняється створення та діяльність політичних партій і громадських організацій, програмні цілі чи дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, скинення насильницьким шляхом конституційного ладу, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підриг її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, розпалення міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, зазіхання на права і волю людини, здоров'я населення. Звідси випливає заборона використання конституційних прав для пропаганди відповідної ідеології. Відповідно до ст. 32 Конституції кожному громадянину гарантується судовий захист права спростування недостовірної інформації про себе і членів своєї родини і права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також права на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, заподіяної збиранням, збереженням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації.

- **Суб'єкти інформаційних правовідносин**

Відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону України «Про інформацію» *суб'єктами інформаційних правовідносин є:*

- фізичні особи;
- юридичні особи;
- об'єднання громадян;
- суб'єкти владних повноважень.

- **Індивідуальні суб'єкти інформаційних відносин**

Як *індивідуальні суб'єкти інформаційних відносин* виступають такі фізичні особи, як громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства. Іншими словами – практично всі люди.

- **Колективні суб'єкти інформаційних відносин**

Як *колективні суб'єкти інформаційно-правових відносин*, юридичних осіб виступають, наприклад, засоби масової інформації, органи держави, провайдери інформаційних автоматизованих мереж, статистичні установи, архівні установи, органи місцевого самоврядування та інші структури різної форми власності.

- **Визначення поняття «суб'єкт владних повноважень»**

Суб'єкт владних повноважень – це орган державної влади, орган місцевого самоврядування, інший суб'єкт, що здійснює владні управлінські функції відповідно до законодавства, зокрема на виконання делегованих повноважень.

- **Відповідальність, яку відповідно до законодавства несуть суб'єкти інформаційних відносин**

Відповідно до ст. 27 Закону України «Про інформацію» учасники інформаційних правовідносин несуть юридичну відповідальність, яка може бути дисциплінарною, цивільно-правовою, адміністративною та кримінальною.

ТЕМА 6. Об'єкти інформаційних правовідносин

- **Визначення поняття «інформація»**

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. *інформацією* є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Ст. 200 Цивільного Кодексу України від 16 січня 2003 р. також містить визначення поняття «інформація», зміст якого повністю співпадає із визначенням у Законі.

- **Основні властивості інформації**

Основними властивостями інформації є такі:

- фізична невідчужуваність інформації;
- відокремленість інформації;
- екземплярність інформації;
- властивість інформаційного об'єкта;
- властивість або ознака тиражування (розповсюджуваності) інформації;
- організаційна форма.

- **Види інформації за змістом**

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про інформацію» *видами інформації за змістом* є такі:

- інформація про фізичну особу;
- інформація довідково-енциклопедичного характеру;
- інформація про стан довкілля (екологічна інформація);
- інформація про товар (роботу, послугу);
- науково-технічна інформація;
- податкова інформація;
- правова інформація;
- статистична інформація;
- соціологічна інформація;
- інші види інформації.

- **Інформація про фізичну особу**

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про інформацію» *інформація про фізичну особу (персональні дані)* – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована.

При цьому не допускаються збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини.

- **Інформація довідково-енциклопедичного характеру**

Відповідно до ст. 12 Закону України «Про інформацію» *інформація довідково-енциклопедичного характеру* – це систематизовані, документовані, публічно

оголошені або іншим чином поширені відомості про суспільне, державне життя та навколишнє природне середовище.

- **Інформація про стан довкілля**

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про інформацію» *інформація про стан довкілля (екологічна інформація)* – це відомості та/або дані про:

- стан складових довкілля та його компоненти, включаючи генетично модифіковані організми та взаємодію між цими складовими;

- фактори, що впливають або можуть впливати на складові довкілля (речовини, енергія, шум та випромінювання, а також діяльність або заходи, включаючи адміністративні, угоди в галузі навколишнього природного середовища, політику, законодавство, плани і програми);

- стан здоров'я та безпеки людей, умови життя людей, стан об'єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складових довкілля;

- інші відомості та/або дані.

- **Інформація про товар (роботу, послугу)**

Відповідно до ст. 14 Закону України «Про інформацію» *інформація про товар (роботу, послугу)* – це відомості та/або дані, які розкривають кількісні, якісні та інші характеристики товару (роботи, послуги).

- **Науково-технічна інформація**

Відповідно до ст. 15 Закону України «Про інформацію» *науково-технічна інформація* – це будь-які відомості та/або дані про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.

- **Податкова інформація**

Відповідно до ст. 16 Закону України «Про інформацію» *податкова інформація* – це сукупність відомостей і даних, що створені або отримані суб'єктами інформаційних відносин у процесі поточної діяльності і необхідні для реалізації покладених на контролюючі органи завдань і функцій у порядку, встановленому Податковим кодексом України від 2 грудня 2010 р.

- **Правова інформація**

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про інформацію» *правова інформація* – це будь-які відомості про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо.

- **Статистична інформація**

Відповідно до ст. 18 Закону України «Про інформацію» *статистична інформація* – це документована інформація, що дає кількісну характеристику масових явищ та процесів, які відбуваються в економічній, соціальній, культурній та інших сферах життя суспільства.

- **Соціологічна інформація**

Відповідно до ст. 19 Закону України «Про інформацію» *соціологічна інформація* – це будь-які документовані відомості про ставлення до окремих осіб, подій, явищ, процесів, фактів тощо.

- **Види інформації за порядком доступу (режимом доступу)**

Відповідно до ст. 20 Закону України «Про інформацію» *види інформації за порядком доступу* є такими:

- відкрита інформація;
- інформація з обмеженим доступом:
- конфіденційна;
- таємна;
- службова.

- **Характеристика відкритої інформації**

Відкрита інформація – це будь-яка інформація, тобто будь-які відомості та/ або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді, крім тієї інформації, що віднесена законом до інформації з обмеженим доступом.

- **Види інформації з обмеженим доступом**

Інформацією з обмеженим доступом є конфіденційна, таємна та службова інформація.

Конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом.

Таємна інформація відповідно до ст. 8 Закону України «Про доступ до публічної інформації» – це інформація, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю слідства та іншу передбачену законом таємницю.

Службова інформація відповідно до ст. 9 Закону України «Про доступ до публічної інформації» – це інформація:

- що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрішню службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням

контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень;

– зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці.

- **Інформаційні ресурси**

Інформаційні ресурси є об'єктами відносин фізичних, юридичних осіб, держави. Вони складають інформаційні ресурси України і захищаються законом так само, як інші ресурси. Правовий режим інформаційних ресурсів визначається нормами, що встановлюють, яким повинен бути порядок документування інформації, визначають право власності на окремі документи і окремі масиви документів в інформаційних системах, обґрунтовують категорію інформації за рівнем доступу до неї та порядок правового захисту інформації.

- **Визначення поняття «національні інформаційні ресурси»**

Національні інформаційні ресурси – інформаційні ресурси, які зберігаються в організаціях, що знаходяться на території країни і містять інформацію з різноманітних аспектів діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування, юридичних осіб і громадян, відповідають визначеним вимогам до структури й утримання і зареєстровані у відповідності до регламентованої процедури.

- **Національні інформаційні ресурси**

До національних інформаційних ресурсів належать:

– в обов'язковому порядку – інформаційні продукти, створені органами державної влади й органами місцевого самоврядування в порядку здійснення основної діяльності цих органів;

– похідний результат інших робіт, що виконують із залученням державного бюджету, – після завершення виконання таких робіт або їх окремих етапів;

– інформаційні продукти, створені за рахунок позабюджетних коштів їх власників або виробників на основі угоди із власником або виробником. Включення цих продуктів до складу національних інформаційних ресурсів не призводить до зміни їх власника, якщо інше не передбачено законом або умовами угоди;

– міждержавні та міжнародні інформаційні продукти на основі відповідних міждержавних або міжнародних угод.

- **Визначення поняття «електронні інформаційні ресурси»**

Електронні інформаційні ресурси – це інформаційні ресурси, що розміщені в електронних базах або банках даних, комп'ютерних системах, системах автоматизованої обробки і передачі даних.

- **Основні рівні організаційно-правової системи державного управління інформаційними ресурсами**

Організаційно-правова система державного управління інформаційними ресурсами має функціонально три основних рівні:

– *перший* – стратегічний рівень – є рівнем прийняття політичних рішень, законодавчого та нормативно-правового забезпечення державної політики щодо управління національними інформаційними ресурсами України;

– *другий* – є рівнем організаційного та нормативно-методичного забезпечення виконання законодавчих та нормативно-правових актів, координації і контролю за формуванням, поширенням та захистом інформаційних ресурсів;

– *третій* – виконавчий рівень, на якому забезпечується безпосередньо виконання законодавчих і нормативно-правових актів та здійснюються відомчий та територіальний нагляд за встановленим порядком і правилами формування, поширення та використання інформаційних ресурсів.

ТЕМА 7. Правове регулювання доступу до інформації

- **Визначення «публічної інформації»**

Відповідно до ст.1 Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 р. *публічна інформація* – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених Законом.

- **Основна характеристика публічної інформації**

Основною характеристикою публічної інформації є відкритість, крім випадків, встановлених законодавством.

- **Гарантії права на доступ до публічної інформації**

Право на доступ до публічної інформації гарантується:

- обов'язком розпорядників інформації надавати та оприлюднювати інформацію, крім випадків, передбачених законом;
- визначенням розпорядником інформації спеціальних структурних підрозділів або посадових осіб, які організують у встановленому порядку доступ до публічної інформації, якою він володіє;
- максимальним спрощенням процедури подання запиту та отримання інформації;
- доступом до засідань колегіальних суб'єктів владних повноважень, крім випадків, передбачених законодавством;
- здійсненням парламентського, громадського та державного контролю за дотриманням прав на доступ до публічної інформації;
- юридичною відповідальністю за порушення законодавства про доступ до публічної інформації.

- **Принципи, на яких здійснюється право на доступ до публічної інформації**

Доступ до публічної інформації здійснюється на принципах:

- прозорості та відкритості діяльності суб'єктів владних повноважень;
- вільного отримання та поширення інформації, крім обмежень, встановлених законом;
- рівноправності, незалежно від ознак раси, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак.

- **Забезпечення порядку доступу до публічної інформації**

Забезпечення доступу до інформації відповідно до ст. 5 Закону України «Про доступ до публічної інформації» відбувається шляхом:

- систематичного та оперативного оприлюднення інформації;
- в офіційних друкованих виданнях;
- на офіційних веб-сайтах у мережі Інтернет;

- на інформаційних стендах;
- будь-яким іншим способом;
- надання інформації за запитами на інформацію.

- **Види інформації з обмеженим доступом**

Інформацією з обмеженим доступом є:

- конфіденційна інформація;
- таємна інформація;
- службова інформація.

- **Характеристика конфіденційної інформації**

Конфіденційна інформація – інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов.

- **Характеристика таємної інформації**

Таємна інформація – інформація, доступ до якої обмежується відповідно до ч. 2 ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації», розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю слідства та іншу передбачену законом таємницю.

- **Характеристика службової інформації**

До службової інформації може належати така інформація:

- що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрішню службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень;
- зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці.

- **Права, які має особа щодо інформації про себе**

Кожна особа має право:

- знати у період збирання інформації, але до початку її використання, які відомості про неї та з якою метою збираються, як, ким і з якою метою вони використовуються, передаються чи поширюються, крім випадків, встановлених законом;
- доступу до інформації про неї, яка збирається та зберігається;
- вимагати виправлення неточної, неповної, застарілої інформації про себе, знищення інформації про себе, збирання, використання чи зберігання якої здійснюється з порушенням вимог закону;
- на ознайомлення за рішенням суду з інформацією про інших осіб, якщо це необхідно для реалізації та захисту прав та законних інтересів;

– на відшкодування шкоди у разі розкриття інформації про цю особу з порушенням вимог, визначених законом.

- **Зобов'язання, які мають розпорядники інформації**

Розпорядники інформації, які володіють інформацією про особу, зобов'язані:

- надавати її безперешкодно і безкоштовно на вимогу осіб, яких вона стосується, крім випадків, передбачених законом;
- використовувати її лише з метою та у спосіб, визначений законом;
- вживати заходів щодо унеможливлення несанкціонованого доступу до неї інших осіб;
- виправляти неточну та застарілу інформацію про особу самостійно або на вимогу осіб, яких вона стосується.

- **Суб'єкти у сфері доступу до публічної інформації**

Суб'єктами відносин у сфері доступу до публічної інформації є:

- запитувачі інформації – фізичні, юридичні особи, об'єднання громадян без статусу юридичної особи, крім суб'єктів владних повноважень;
- розпорядники інформації;
- структурний підрозділ або відповідальна особа з питань запитів на інформацію розпорядників інформації

- **Розпорядники інформації**

Розпорядниками інформації визнаються:

- суб'єкти владних повноважень – орган державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, органи влади Автономної Республіки Крим, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов'язковими для виконання;
- юридичні особи, що фінансуються з державного, місцевих бюджетів, бюджету Автономної Республіки Крим, – стосовно інформації щодо використання бюджетних коштів;
- особи, якщо вони виконують делеговані повноваження суб'єктів владних повноважень згідно із законом чи договором, включаючи надання освітніх, оздоровчих, соціальних або інших державних послуг, – стосовно інформації, пов'язаної з виконанням їхніх обов'язків;
- суб'єкти господарювання, які займають домінуюче становище на ринку або наділені спеціальними чи виключними правами, або є природними монополіями, – стосовно інформації щодо умов постачання товарів, послуг та цін на них.

- **Обов'язки розпорядників інформації**

Обов'язки розпорядників інформації:

- оприлюднювати інформацію про свою діяльність та прийняті рішення;
- систематично вести облік документів, що знаходяться в їхньому володінні;
- вести облік запитів на інформацію;

- визначати спеціальні місця для роботи запитувачів з документами чи їх копіями, а також надавати право запитувачам робити виписки з них, фотографувати, копіювати, сканувати їх, записувати на будь-які носії інформації тощо;
- мати спеціальні структурні підрозділи або призначати відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації;
- надавати достовірну, точну та повну інформацію, а також у разі потреби перевіряти правильність та об'єктивність наданої інформації.

- **Види контролю за забезпеченням доступу до публічної інформації**

Контроль за забезпеченням доступу до публічної інформації поділяється на такі види, як:

- парламентський;
  - громадський;
  - державний.
- **Визначення «запиту на інформацію»**
Запит на інформацію – це прохання особи до розпорядника інформації надати публічну інформацію, що знаходиться у його володінні.

- **Види запитів на інформацію:**

- індивідуальний;
- колективний.

- **Форми подачі запитів на інформацію**

Форма подачі запитів на інформацію на вибір запитувача:

- усна;
- письмова, яка подається у довільній формі;
- інша (поштою, факсом, телефоном, електронною поштою).

- **Зміст запиту на інформацію:**

- ім'я (найменування) запитувача, поштову адресу або адресу електронної пошти, а також номер засобу зв'язку, якщо такий є;
- загальний опис інформації або вид, назву, реквізити чи зміст документа, щодо якого зроблено запит, якщо запитувачу це відомо;
- підпис і дату за умови подання запиту в письмовій формі.

- **Строк розгляду запиту на інформацію**

Розпорядник інформації повинен надати відповідь на запит на інформацію не пізніше п'яти робочих днів із дня отримання запиту. У разі якщо запит на інформацію стосується інформації, необхідної для захисту життя чи свободи особи, щодо стану довкілля, якості харчових продуктів і предметів побуту, аварій, катастроф, небезпечних природних явищ та інших надзвичайних подій, що сталися або можуть статись і загрожують безпеці громадян, відповідь повинна бути надана не пізніше 48 годин з дня отримання запиту.

- **Випадки, в яких розпорядник інформації може відмовити в задоволенні запиту на інформацію**

Розпорядник інформації має право відмовити в задоволенні запиту в таких випадках:

- розпорядник інформації не володіє і не зобов'язаний відповідно до його компетенції, передбаченої законодавством, володіти інформацією, щодо якої зроблено запит;
- інформація, що запитується, належить до категорії інформації з обмеженим доступом;
- особа, яка подала запит на інформацію, не оплатила фактичні витрати, пов'язані з копіюванням або друком;
- не дотримано вимог до запиту на інформацію.

- **В якому випадку допускається відстрочка в задоволенні запиту на інформацію?**

Відстрочка в задоволенні запиту на інформацію допускається в разі, якщо запитувана інформація не може бути надана для ознайомлення в передбачені цим Законом строки у разі настання обставин непереборної сили. Рішення про відстрочку доводиться до відома запитувача у письмовій формі з роз'ясненням порядку оскарження прийнятого рішення.

- **Оскарження рішень, дій чи бездіяльності розпорядників інформації**

Рішення, дії чи бездіяльність розпорядників інформації можуть бути оскаржені до керівника розпорядника, вищого органу або суду.

Запитувач має право оскаржити:

- відмову в задоволенні запиту на інформацію;
- відстрочку задоволення запиту на інформацію;
- ненадання відповіді на запит на інформацію;
- надання недостовірної або неповної інформації;
- несвоєчасне надання інформації;
- невиконання розпорядниками обов'язку оприлюднювати інформацію;
- інші рішення, дії чи бездіяльність розпорядників інформації, що порушили законні права та інтереси запитувача.

- **Відповідальність за порушення законодавства про доступ до публічної інформації**

Відповідальність за порушення законодавства про доступ до публічної інформації несуть особи, винні у вчиненні таких порушень:

- ненадання відповіді на запит;
- ненадання інформації на запит;
- безпідставна відмова у задоволенні запиту на інформацію;
- неоприлюднення інформації відповідно до ст. 15 Закону України «Про доступ до публічної інформації»;
- надання або оприлюднення недостовірної, неточної або неповної інформації;

- несвоєчасне надання інформації;
- необґрунтоване віднесення інформації до інформації з обмеженим доступом;
- нездійснення реєстрації документів;
- навмисне приховування або знищення інформації чи документів.

ТЕМА 8. Державна політика у сфері інформаційної діяльності. Основні засади розвитку інформаційного суспільства

• Головні етапи процесу правового регулювання суспільних інформаційних відносин

Процес правового регулювання суспільних інформаційних відносин у контексті державної інформаційної політики, як і інших суспільних відносин, можна поділити на три головні етапи:

- етап визначення та регламентації суспільних відносин, коли на їхній основі виникають права та обов'язки у конкретних суб'єктів;
- етап реалізації суб'єктивних юридичних прав та обов'язків, коли приписи юридичних норм стосуються конкретних відносин;
- етап контролю та координації здійснення суспільних відносин.

• Шляхи публічно-правового нормотворення

У світовій практиці спостерігаються два шляхи публічно-правового нормотворення, зокрема на рівні законотворчості як прояву державної інформаційної політики:

- перший – фрагментарне закріплення системи юридичних норм в окремих законах (цей підхід в юридичній когнітології визначений як такий, що веде до правового хаосу);
- другий – визначення галузей законодавства і кодифікація юридичних норм законодавцем на рівні кодексів.

• Завдання державної політики в галузі інформаційних ресурсів

Державна політика в галузі інформаційних ресурсів повинна передбачити вирішення таких завдань:

- 1) забезпечення умов, що гарантують реалізацію конституційних прав громадян на інформацію, задоволення їх інформаційних потреб;
- 2) створення всіх необхідних умов для задоволення інформаційних потреб органів державної влади і суб'єктів господарювання;
- 3) встановлення порядку формування і використання інформаційних ресурсів, що має бути обов'язковим для всіх суб'єктів інформаційних відносин у рамках єдиного інформаційного простору;
- 4) інтеграція інформаційних ресурсів незалежно від їх відомчої належності та форм власності;
- 5) забезпечення сумісності і взаємодії систем інформатизації на базі сучасних інформаційних технологій, міжнародних стандартів, Української системи класифікації і кодування інформації;
- 6) визначення державних замовників, що відповідальні за створення інформаційних систем і ресурсів та за їх ефективне функціонування в єдиному інформаційному просторі;
- 7) визначення державних органів, що відповідальні за ведення окремих інформаційних ресурсів;
- 8) ефективне використання державними і недержавними організаціями, а також громадянами інформаційних ресурсів;

9) створення ефективної системи сертифікації інформаційних технологій, продуктів і послуг та ліцензування інформаційної діяльності щодо забезпечення необхідної якості інформаційних ресурсів;

10) підвищення рівня інформаційної грамотності;

11) поширення і зміцнення інформаційних зв'язків між громадськими структурами, зміцнення довіри, громадської згоди і підвищення зацікавленості в колективних діях;

12) забезпечення повноти, точності, достовірності і своєчасності надання інформації організаціям й громадянам незалежно від їх територіального розміщення;

13) забезпечення комплексного захисту інформаційних ресурсів, застосування ефективних засобів та методів забезпечення захисту інформації в єдиному інформаційному просторі України.

- **Зміст інформаційної функції держави**

Змістом *інформаційної функції держави* є діяльність у сфері забезпечення основних прав, свобод та відповідальності суб'єктів права, які беруть участь в інформаційних процесах та інформатизації.

- **Визначення поняття «інформатизація»**

Зміст поняття інформатизації відповідно до ст. 1 Закону України «Про Національну програму інформатизації» від 4 лютого 1998 р. полягає в такому: *інформатизація* – сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки.

- **Об'єкти сфери інформатизації**

До об'єктів сфери інформатизації належать *інформаційні технології, продукти та ресурси*.

Інформаційна технологія – цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування.

Інформаційний продукт – документована інформація, яка підготовлена і призначена для задоволення потреб користувачів.

Інформаційний ресурс – сукупність документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо).

- **Завдання держави в сфері інформатизації**

Завданнями держави є:

– формування правових, організаційних, науково-технічних, економічних, фінансових, методичних та гуманітарних передумов розвитку інформатизації;

- застосування та розвиток сучасних інформаційних технологій у відповідних сферах суспільного життя України;
- формування системи національних інформаційних ресурсів; створення загальнодержавної мережі інформаційного забезпечення науки, освіти, культури, охорони здоров'я тощо;
- створення загальнодержавних систем інформаційно-аналітичної підтримки діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- підвищення ефективності вітчизняного виробництва на основі широкого використання інформаційних технологій; формування та підтримка ринку інформаційних продуктів і послуг; інтеграція України у світовий інформаційний простір.

- **Визначення поняття «державна інформаційна політика»**

Державна інформаційна політика – це сукупність основних напрямів і способів діяльності держави з отримання, використання, поширення та зберігання інформації.

- **Головні напрямки державної інформаційної політики**

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про інформацію» *головними напрямками державної інформаційної політики є:*

- 1) забезпечення доступу кожного до інформації;
- 2) забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації;
- 3) створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства;
- 4) забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень;
- 5) створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування;
- 6) постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів;
- 7) забезпечення інформаційної безпеки України;
- 8) сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору.

- **Національна програма інформатизації**

Національна програма інформатизації становить комплекс взаємопов'язаних окремих завдань (проектів) інформатизації, спрямованих на реалізацію державної політики та пріоритетних напрямів створення сучасної інформаційної інфраструктури України за рахунок концентрації та раціонального використання фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів, виробничого і науково-технічного потенціалу держави, а також координації діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності і громадян у сфері інформатизації.

- **Зміст Національної програми інформатизації**

Національна програма інформатизації містить:

- Концепцію Національної програми інформатизації;
- сукупність державних програм з інформатизації;
- галузеві програми та проекти інформатизації;
- регіональні програми та проекти інформатизації;
- програми та проекти інформатизації органів місцевого самоврядування.

- **Суб'єкти Національної програми інформатизації**

До суб'єктів належать:

- замовники робіт з інформатизації;
- виконавці окремих завдань (проектів) інформатизації;
- організації, що здійснюють експертизу окремих завдань та проектів інформатизації;
- користувачі автоматизованих та інших інформаційних систем і засобів інформатизації.

- **Основні види діяльності держави у сфері інформатизації:**

- забезпечення інформаційних прав людини й основоположних свобод;
- забезпечення балансу інформаційних прав людини, суспільства і держави;
- створення, збереження, використання і поширення інформаційних ресурсів економічного, екологічного, фінансового, інформаційного й іншого призначення;
- охорона і захист інформаційних ресурсів та інформаційних послуг;
- підтримка інформаційної безпеки держави;
- експертиза проектів інформаційних систем і мереж;
- наукові дослідження і конструкторські розробки у сфері інформатизації;
- підготовка та підвищення кваліфікації кадрів для сфери інформатизації;
- освітня робота у сфері інформатизації.

- **Основні сфери, на які спрямовані процеси інформатизації**

Відповідно до Закону України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» від 4 лютого 1998 р. *основними сферами, на які спрямовані процеси інформатизації є:*

- стратегічні напрямки розвитку державності, безпеки та оборони;
- процеси соціально-економічного розвитку;
- пріоритетні галузі економіки;
- фінансова та грошова системи державного фінансово-економічного контролю;
- соціальна сфера;
- галузь екології та використання природних ресурсів;
- сфера науки, освіти і культури;
- сфера міжнародного співробітництва.

- **Мета державної політики інформатизації**

Метою державної політики інформатизації є створення сучасної інформаційної інфраструктури для раціонального використання науково-технічного

і промислового потенціалу, матеріально-технічних і фінансових ресурсів, сприяння економічному та соціальному розвитку держави, забезпечення повноправної участі України в міжнародних програмах розвитку. *Головною метою Національної програми інформатизації* є створення необхідних умов для забезпечення громадян та суспільства своєчасною, достовірною та повною інформацією шляхом широкого використання інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки держави.

- **Стратегічне завдання державної політики інформатизації**

Стратегічні завдання державної політики інформатизації – це сукупність способів вирішення завдань, що розглядаються предметом інформатизації на певному історичному етапі.

- **Замовники Національної програми інформатизації**

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про Національну програму інформатизації» від 4 лютого 1998 р. замовниками Національної програми інформатизації є Генеральний державний замовник Національної програми інформатизації та державні замовники окремих завдань (проектів) інформатизації цієї Програми. Генеральним державним замовником Національної програми інформатизації є центральний орган виконавчої влади, визначений Кабінетом Міністрів України. Державними замовниками окремих завдань (проектів) Національної програми інформатизації можуть бути органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Державних замовників окремих завдань (проектів) затверджує Кабінет Міністрів України за поданням Генерального державного замовника.

- **Виконавці Національної програми інформатизації**

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про формування та виконання Національної програми інформатизації» від 31 серпня 1998 р. виконання Національної програми інформатизації передбачає реалізацію комплексу заходів (завдань та проектів), спрямованих на розроблення нормативно-правових, методичних, нормативно-технічних документів із інформатизації та на виконання робіт, пов'язаних з розробленням концепцій, технічних завдань, технічних та пілотних проектів із створення систем і засобів інформатизації, та робіт, пов'язаних із їх впровадженням, експлуатацією тощо.

ТЕМА 9. Інформаційна безпека

- **Визначення поняття «інформаційна безпека»**

Інформаційна безпека – це стан захищеності інформаційного середовища суспільства, який забезпечує його формування, використання й розвиток в інтересах громадян, організацій, держави.

Під інформаційним середовищем розуміють сферу діяльності суб'єктів, пов'язану із створенням, обробленням і споживанням інформації.

Інформаційна безпека – це стан захищеності потреб в інформації особи, суспільства й держави, при якому забезпечується їхнє існування та прогресивний розвиток незалежно від наявності внутрішніх та зовнішніх інформаційних загроз. Стан інформованості визначає ступінь адекватності сприйняття суб'єктами оточуючою дійсності і як наслідок – обґрунтованість рішень і дій, що приймаються.

Інформаційна безпека – складова національної безпеки, процес управління загрозами та небезпеками державними і недержавними інституціями, окремими громадянами, за якого забезпечуються:

- інформаційний суверенітет України;
- удосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери, впровадження новітніх технологій у цій сфері, наповнення внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну;
- активне залучення засобів масової інформації до боротьби з корупцією, зловживанням службовим становищем, іншими явищами, які загрожують національній безпеці України;
- неухильне додержання конституційного права громадян на свободу слова доступу до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації, дискримінації в інформаційній сфері і переслідування журналістів за політичні позиції;
- вжиття комплексних заходів щодо захисту національного інформаційного простору та протидії монополізації інформаційної сфери України.

В інформаційному праві *інформаційна безпека* – це одна із сторін розгляду інформаційних відносин у межах інформаційного законодавства з позиції захисту життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави і акцентування уваги на загрозах цим інтересам і на механізмах усунення або запобігання таким загрозам правовими методами.

- **Основні характеристики інформаційної безпеки:**

- доступність – можливість за прийнятний час отримати шукану інформаційну послугу будь-яким суб'єктом виконавчої влади;
- цілісність – актуальність і несуперечливість інформації, її захищеність від руйнування і несанкціонованої зміни;
- конфіденційність – захист від несанкціонованого ознайомлення.

- **Рівні інформаційної безпеки:**

- нормативно-правовий – закони, нормативно-правові акти тощо;

- адміністративний – дії загального характеру, які вживаються органами державного управління;
- процедурний – конкретні процедури забезпечення інформаційної безпеки;
- програмно-технічний – конкретні технічні заходи забезпечення інформаційної безпеки.

- **Види інформаційної безпеки:**

- інформаційна безпека особистості;
- інформаційна безпека держави.

- **Провідні елементи інформаційної системи**

Провідними елементами системи інформаційної безпеки, зокрема щодо захисту інформації в автоматизованих комп'ютерних системах, є:

1) *суб'єкти* – держава, що здійснює свої функції через відповідні органи; громадяни, суспільні або інші організації і об'єднання, що володіють повноваженнями щодо забезпечення інформаційної безпеки відповідно до законодавства;

2) *об'єкти* – свідомість, психіка людини; інформаційні системи різного масштабу й різного призначення. До соціальних об'єктів інформаційної безпеки відносять особистість, колектив, державу, суспільство, світове товариство;

3) *провідний предмет суспільних правовідносин* – інформація в автоматизованих (комп'ютерних) системах (електронних телекомунікаціях, зокрема в Інтернеті).

- **Види загроз національним інтересам та національній безпеці в інформаційній сфері**

Відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. до *загроз національним інтересам і національній безпеці в інформаційній сфері* відносять такі:

- прояви обмеження свободи слова та доступу громадян до інформації;
- поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії;
- комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм;
- розголошення інформації, яка становить державну та іншу, передбачену законом, таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави або спрямована на забезпечення потреб та національних інтересів суспільства і держави;
- намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації.

- **Загрози інформаційній безпеці за джерелами походження:**

- природного походження;
- техногенного походження;
- антропогенного походження.

- **Загрози інформаційній безпеці за ступенем гіпотетичної шкоди:**
  - загроза;
  - небезпека.
- **Загрози інформаційній безпеці за повторюваністю вчинення:**
  - повторювані;
  - продовжувані.
- **Загрози інформаційній безпеці за сферами походження:**
  - екзогенні;
  - ендогенні.
- **Загрози інформаційній безпеці за ймовірністю реалізації:**
  - вірогідні;
  - неможливі;
  - випадкові.
- **Загрози інформаційній безпеці за рівнем детермінізму:**
  - закономірні;
  - випадкові.
- **Загрози інформаційній безпеці за значенням:**
  - допустимі;
  - неприпустимі.
- **Загрози інформаційній безпеці за структурою впливу:**
  - системні;
  - структурні;
  - елементні.
- **Загрози інформаційній безпеці за характером реалізації:**
  - реальні;
  - потенційні;
  - здійснені;
  - уявні.
- **Загрози інформаційній безпеці за ставленням до них:**
  - об'єктивні;
  - суб'єктивні.
- **Загрози інформаційній безпеці за об'єктом впливу:**
  - особа;
  - суспільство;
  - держава.

- **Форми забезпечення інформаційної безпеки:**

- інформаційний патронат;
- інформаційна кооперація;
- інформаційне протиборство.

- **Визначення поняття «інформаційний патронат»**

Інформаційний патронат – це форма забезпечення інформаційної безпеки фізичних та юридичних осіб з боку держави. При цьому інформаційне забезпечення містить збирання (добування) відомостей про дестабілізуючі фактори та інформаційні загрози, їхнє оброблення, обмін інформацією між органами управління й силами та засобами системи інформаційної безпеки. Інформаційний захист здійснюється шляхом ухвалення певних законопроектів, здійснення судового захисту, проведення оперативних заходів силами й засобами інформаційної безпеки.

- **Визначення поняття «інформаційна кооперація»**

Інформаційна кооперація – форма забезпечення інформаційної безпеки рівноправних суб'єктів інформаційного процесу (фізичних, юридичних, міжнародних), який містить сукупність взаємоузгоджених дій цих суб'єктів. Такі дії спрямовані на одержання відомостей про дестабілізуючі фактори, дестабілізуючі й інформаційні загрози та захист від них доступними законними способами й засобами.

- **Визначення поняття «інформаційна війна»**

Інформаційна війна – це явище, при якому здійснюється комплексний вплив на інформаційну сферу противника, який має на меті створення умов для ведення «бойових дій» (інформаційна боротьба) або виступає як самостійний фактор, який змушує конфліктуючу державу відмовитися від намічених політичних, економічних або інших цілей.

- **Визначення поняття «інформаційний тероризм»**

Інформаційний тероризм – це дії окремих осіб або їхніх груп щодо дезорганізації роботи автоматизованих систем і мереж зв'язку, що створюють небезпеку життю людей, спричиняють значні матеріальні збитки або інші суспільно небезпечні наслідки, а також загроза здійснення названих дій, якщо вони відбуваються з метою порушення суспільної безпеки, залякування населення або здійснення впливу на прийняття рішень органами влади. До кібертероризму відносять також деструктивні дії щодо інформаційних систем, які створюють умови для проведення актів тероризму.

- **Мета функціонування системи забезпечення інформаційної безпеки**

Мета функціонування системи забезпечення інформаційної безпеки полягає:

- в організації управління системою інформаційної безпеки через ефективне функціонування самої системи її забезпечення;
- у створенні необхідних економічних і соціокультурних умов та правових і організаційних механізмів формування, розвитку і забезпечення ефективного

використання національних інформаційних ресурсів в усіх сферах життя і діяльності громадянина, суспільства й держави.

- **Структура забезпечення інформаційної безпеки**

Структура системи забезпечення інформаційної безпеки:

- *стратегічний рівень управління інформаційною безпекою* – Рада національної безпеки і оборони України та Кабінет Міністрів України;

- *тактичний рівень управління інформаційною безпекою* – центральні органи виконавчої влади.

ТЕМА 10. Поняття та основні категорії міжнародного інформаційного права

- **Види типових правових систем**

Правова доктрина системи загального права англо-американської сім'ї права (Великобританія, США та інші країни, що запозичили їхню доктрину права). Основний її зміст зводиться до публічно-правового і приватно-правового (недержавного) регулювання суспільних відносин. У зв'язку з цим право поділяють на публічне і приватне. Важливим критерієм розмежування є визначення соціальної спрямованості інтересу: публічний (суспільства, держави в цілому) та приватний (окремої людини, недержавних спільнот).

Державне забезпечення приватно-правового регулювання здійснюється через можливість судового захисту у формі судових прецедентів.

Правова доктрина європейської континентальної сім'ї права, її ще називають романо-германською (ФРН, Франція, Росія та ін.). За цією доктриною право поділяють на галузі, підгалузі, галузеві та міжгалузеві комплексні інституції публічного (державного) права. Серед провідних галузей визначають: конституційне, адміністративне, цивільне та кримінальне право. На їхній основі виникають синтетичні комплексні галузі чи міжгалузеві комплексні інститути права. Такий підхід правового регулювання властивий і Україні.

- **Принципи міжнародного інформаційного права:**

- державний суверенітет окремих країн в участі у міжнародних відносинах;

- верховенство прав людини: повага та гуманне ставлення до людини, її честі, гідності, репутації;

- презумпція невинності громадянина, приватної особи на засадах співвідношення потреб та інтересів окремих людей, корпорацій (об'єднань), націй, держав та світового співтовариства.

- **Міжнародна інформаційна діяльність**

Міжнародна інформаційна діяльність полягає у забезпеченні громадян, державних органів, підприємств, установ та організацій офіційною документованою або публічно оголошеною інформацією про зовнішньополітичну діяльність України, про події та явища в інших країнах, а також у цілеспрямованому поширенні за межами України державними органами й об'єднаннями громадян, засобами масової інформації та громадянами всебічної інформації про Україну.

- **Напрямки міжнародного інформаційного співробітництва**

Міжнародне інформаційне співробітництво може бути в галузі інформації з питань, що становлять взаємний інтерес і здійснюється на основі міжнародних договорів, укладених Україною та юридичними особами, які займаються інформаційною діяльністю; у сфері науково-

технічної інформації; у сфері інформатизації; у галузі зв'язку; у сфері телекомунікацій тощо.

- **Мета міжнародного співробітництва у сфері телекомунікацій**

Метою міжнародного співробітництва у сфері телекомунікацій є інтеграція телекомунікацій України у глобальні телекомунікації з урахуванням політичних та економічних інтересів України.

Основною метою міжнародного співробітництва України у сфері телекомунікацій є забезпечення захисту інтересів держави в міжнародних організаціях з міжнародного розподілу частот, номерного ресурсу, прийняття принципів рішень з розвитку телекомунікацій, інтеграція у європейські і міжнародні телекомунікаційні інфраструктури.

- **Міжнародне співробітництво у сфері телекомунікацій**

Міжнародне співробітництво у сфері телекомунікацій здійснюється шляхом:

- укладання міжнародних договорів;
- участі в роботі міжнародних організацій;
- участі в реалізації міжнародних проектів, пов'язаних із створенням глобальної і регіональних телекомунікаційних мереж, з урахуванням інтересів національної безпеки України;
- гармонізації стандартів, норм і правил з міжнародними стандартами, рекомендаціями, нормами і правилами, які стосуються вимог до технічних засобів і телекомунікаційних мереж, взаємодії операторів телекомунікацій, використання обмежених ресурсів, якості та видів телекомунікаційних послуг;
- взаємодії операторів телекомунікацій України з операторами телекомунікацій інших держав.

- **Відповідальність за порушення законодавства про телекомунікації**

Відповідальність за порушення законодавства про телекомунікації полягає в такому:

- особи, винні у порушенні законодавства про телекомунікації, притягуються до цивільної, адміністративної, кримінальної відповідальності відповідно до закону;
- прибуток, отриманий оператором, провайдером телекомунікацій унаслідок діяльності без повідомлення НКРЗ та/або ліцензії, дозволу на використання номерного ресурсу, порушення встановлених НКРЗ тарифів, вилучається в судовому порядку і спрямовується до Державного бюджету України.

- **Головні принципи міжнародної взаємодії:**

- використання світового досвіду з інтеграції правового, організаційного і технічно-технологічного змісту;
- створення нормативно-правової бази інформатизації різних суб'єктів на основі системи дво- і багатосторонніх міжнародних договорів і угод;

- правове і технологічне забезпечення доступу різних суб'єктів до закордонних інформаційних ресурсів;
- впровадження міжнародних стандартів для забезпечення пошуку, збору, збереження і використання інформації;
- активне використання закордонних інформаційних продуктів для формування власних інформаційних ресурсів України;
- придбання ліцензій, створення спільних підприємств у сфері інформатизації;
- експорт інформаційних ресурсів України і збільшення національної присутності у світовому інформаційному просторі;
- участь України як повноправного члена міжнародних програм і проектів щодо формування світового інформаційного простору, створення нових інформаційних технологій;
- моніторинг форм і методів впливу міжнародних засобів комунікацій на процеси формування суспільної свідомості в Україні.

• **Основні напрямки співробітництва (взаємодії) держав-членів в інформаційному просторі**

Основними напрямками співробітництва можуть бути:

- створення механізму постійного інформаційного обміну;
- інформаційне забезпечення органів міждержавного співробітництва;
- сприяння поглибленню та зміцненню інтеграційних процесів у погоджених сферах діяльності, розвиток взаємодії у соціально-гуманітарній та екологічній сферах;
- сприяння забезпеченню єдиних підходів до регулювання ціноутворення, оподаткування і стягнення мита на інформаційні та телекомунікаційні послуги;
- стандартизація та уніфікація міждержавного електронного документообігу на основі відповідних міжнародних стандартів;
- правове, організаційне й технологічне забезпечення використання багатомовного середовища Співдружності.

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

ТЕМА 11. Інформаційні права та обов'язки людини і громадянина, суспільства і держави

- **Специфіка інформаційної безпеки людини**

Специфіка інформаційної безпеки людини, на відміну від державної безпеки, полягає в тому, що вона базується передусім на чітких та дієвих гарантіях прав і свобод людини у сфері інформації. Треба зазначити, що права на свободу інформації, свободу думки і слова належать до так званих прав «першого покоління» – громадянських та політичних прав, які початково вважалися і вважаються невід'ємною частиною людської особистості. Інформаційна безпека людини є важливим фактором, що визначає не лише умови існування конкретного індивіда, але й таким, що багато в чому визначає долю політичного устрою держави.

- **Ключові норми Конституції України, що визначають правовий статус людини і громадянина у сфері інформаційних прав**

Конституція України містить цілий комплекс прав і свобод людини і громадянина, що визначають її правовий статус у сфері інформаційних відносин. Ключовими в цьому аспекті, безумовно, є норми ст. 34 та ст. 32 Конституції.

Ст. 34 Конституції визначає: «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір».

Ст. 32 Конституції встановлює: «Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Кожний громадянин має право знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях із відомостями про себе, які не є державною або іншою, захищеною законом таємницею. Кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації».

- **Головний міжнародно-правовий стандарт у галузі прав людини**

Головним міжнародно-правовим стандартом в галузі прав людини є комплексний акт, розроблений у рамках ООН і відомий як Хартія про права людини. Цю Хартію становлять Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародний пакт про громадянські та політичні права.

- **Основні норми Загальної декларації прав людини, що стосуються інформаційних відносин**

Основними нормами Загальної декларації прав людини, що регулюють інформаційні відносини, є ст. 12 та ст. 19. Відповідно до ст. 12 Загальної декларації прав людини: «ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте й сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції або на його честь і репутацію», також передбачається, що «кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань». Норми ст. 19 Загальної декларації прав людини встановлюють, що «кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів».

- **Основні норми Європейської конвенції з прав людини і основоположних свобод, що стосуються інформаційних відносин**

Основними нормами Європейської конвенції з прав людини і основоположних свобод, що регулюють відносини у сфері інформації, є ч. 2 ст. 9 та ч. 1, 2 ст. 10. Ч. 2 ст. 9 Європейської конвенції з прав людини і основоположних свобод, присвяченої праву на свободу думки, совісті та релігії, передбачає: «Свобода сповідувати релігію або переконання підлягає лише таким обмеженням, які встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах громадської безпеки, для охорони громадського порядку, здоров'я і моралі або для захисту прав і свобод інших людей».

Ст. 10 Конвенції встановлює право людини на свободу виявлення поглядів, яке включає свободу додержуватися своїх поглядів, одержувати і поширювати інформацію та ідеї без втручання держави і незалежно від кордонів. Разом із тим ця стаття містить дві групи норм, що встановлюють обмеження цього права. Перше обмеження встановлюється нормою ч. 1 ст. 10, яка визначає: «Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування радіомовлення, телебачення або кіно підприємств». Інше обмеження, закріплене нормами ч. 2 тієї самої ст. 10 Конвенції, визначає: «Здійснення цих (інформаційних) свобод, оскільки воно пов'язане з правами та обов'язками, може бути предметом таких формальностей, умов, обмежень або покарання, які встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, з метою запобігання заворушенням або злочинам, для захисту здоров'я і моралі, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя».

- **Групи конституційних прав і свобод людини і громадянина, які прийнято виділяти згідно з міжнародними стандартами прав людини**

Виходячи з міжнародних стандартів прав людини – Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права і Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, – можна виділити такі групи конституційних прав і свобод людини і громадянина: особисті (громадянські),

зокрема особисті (громадянські) права, пов'язані із існуванням юридичної відповідальності; політичні; економічні та екологічні; соціальні; культурні; конституційні права окремих соціальних груп населення; «захисні» права людини.

- **Місце та роль конституційного права людини на свободу інформації в системі прав і свобод людини і громадянина**

Згідно з Міжнародними стандартами прав людини це право належить до політичних прав і свобод людини та громадянина.

Політичні права та свободи – важлива категорія суб'єктивних прав і свобод громадянина. Їх цілком правомірно розглядати як забезпечену людині законом і публічною владою можливість участі (як індивідуально, так і колективно) у суспільно-політичному житті держави та здійсненні державної влади. Виступаючи як фактор, який визначає природу держави, як засіб контролю за владою, як критерій демократичного режиму, політичні права та свободи – невід'ємний атрибут цивілізованого суспільства. У юридичній літературі спостерігається їх розподіл на:

- повноваження щодо участі в організації та діяльності держави та її органів за допомогою різних форм представницької та безпосередньої демократії (виборчі права, право петиції);
- повноваження щодо активної участі в житті суспільства (свобода слова та друку, свобода зборів та маніфестацій, право на об'єднання).

- **Структурні елементи, що включає свобода слова**

Свобода слова включає кілька структурних елементів, які тісно взаємозалежні та існують у нерозривній єдності. По-перше, це свобода кожної людини привселюдно виражати свої думки, ідеї та судження та поширювати їх будь-якими законними способами. По-друге, це власне свобода друку та інших засобів масової інформації як свобода від цензури та право створювати та використовувати органи інформації, що дозволяє матеріалізувати свободу вираження думок. По-третє, це право на одержання інформації, що становить суспільний інтерес або стосується прав громадян, тобто свобода доступу до джерел інформації.

- **Характерні ознаки права на інформацію:**

- завжди зберігається у громадян і його зміст залишається постійним, що має велике значення для забезпечення стабільності правового статусу людини та громадянина;
- є громадянським – це означає існування постійного правового зв'язку між державою та особою;
- є політичним – це визначає тип політичного режиму країни. Його ще можна охарактеризувати так: немає свободи слова (навіть багатократно помилкового слова) – немає демократії.
- є конституційно гарантованим, тобто воно має найвищу юридичну силу та підлягає підвищеному захисту з боку держави та суспільства, що забезпечується системою гарантій. Тобто українська держава на конституційному рівні визнає це право людини як одне з найбільш суттєвих, пов'язане із корінними суспільними відносинами між державою та його громадянами;

– є суб'єктивним, тобто це забезпечена законом міра можливої поведінки особи, спрямована на досягнення цілей, пов'язаних із задоволенням її інтересів.

- **Суб'єкти інформаційних відносин**

Ст. 4 Закону України «Про інформацію» визнає *суб'єктами інформаційних відносин*: фізичних осіб; юридичних осіб; об'єднання громадян; суб'єктів владних повноважень.

- **Основні елементи інформаційної правосуб'єктності та їх характеристика**

Інформаційна правосуб'єктність складається з інформаційної правоздатності, інформаційної дієздатності та деліктоздатності. *Інформаційна правоздатність* є невідчужуваною від особи ознакою – юридичною здатністю бути носієм відповідних прав і обов'язків із передбачених законом. *Інформаційна дієздатність* – це визначена інформаційним законодавством юридична можливість суб'єкта інформаційних правовідносин здійснювати свої інформаційні права й обов'язки. *Інформаційна деліктоздатність* – здатність суб'єкта інформаційних правовідносин нести юридичну відповідальність за вчинене правопорушення.

- **Елементи, які містить право на інформацію в цивільному законодавстві**

Право людини на інформацію у цивільному законодавстві у широкому сенсі містить наступні *елементи*:

- безпосередньо право на інформацію (ст. 302 ЦК України);
- право на інформацію про стан свого здоров'я (ст. 285 ЦК України);
- право на таємницю про стан свого здоров'я (ст. 286 ЦК України);
- право на достовірну інформацію про стан довкілля;
- право на честь, гідність та ділову репутацію;
- право на особисте життя (ст. 301 ЦК України);
- право на особисті папери та таємницю кореспонденції (ст. 303, 306 ЦК України);
- право на свободу творчості та вибір роду занять (ст. 309 ЦК України).

- **Спеціальні способи захисту особистих немайнових прав**

До *спеціальних способів захисту особистих немайнових прав* законодавець відносить:

- поновлення порушеного особистого немайнового права (ст. 276 ЦК України);
- спростування неправдивої інформації та суміжні способи захисту (ст. 277 ЦК України);
- заборону поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права (ст. 278 ЦК України).

- **Обов'язки учасників інформаційних правовідносин:**

- поважати інформаційні права інших суб'єктів;
- використовувати інформацію згідно із законом або договором (угодою);
- забезпечувати додержання принципів інформаційних відносин;

- забезпечувати доступ до інформації усім споживачам на умовах, передбачених законом або угодою;
- зберігати її в належному стані упродовж встановленого терміну і надавати іншим громадянам, юридичним особам або державним органам у передбаченому законом порядку;
- компенсувати шкоду, заподіяну при порушенні законодавства про інформацію.

• **Випадки, за наявності яких настає юридична відповідальність особи з порушення законодавства про інформацію**

Відповідальність за порушення законодавства про інформацію несуть особи, винні у вчиненні таких порушень:

- необґрунтована відмова від надання відповідної інформації;
- надання інформації, що не відповідає дійсності;
- несвоєчасне надання інформації;
- навмисне приховування інформації;
- примушення до поширення певної інформації або перешкоджання її поширенню, а також цензура;
- поширення відомостей, що не відповідають дійсності, ганьблять честь та гідність особи;
- безпідставна відмова від поширення певної інформації;
- використання й поширення інформації щодо особистого життя громадянина без його згоди особою, яка є власником відповідної інформації внаслідок виконання своїх службових обов'язків;
- розголошення державної або іншої таємниці, що охороняється законом, особою, яка повинна охороняти цю таємницю;
- порушення порядку зберігання інформації;
- навмисне знищення інформації;
- необґрунтоване віднесення окремих видів інформації до категорії відомостей з обмеженим доступом;
- порушення порядку обліку, зберігання й використання документів та інших носіїв інформації, які містять конфіденційні відомості, що є власністю держави.

• **Особливість юридичної відповідальності в інформаційній сфері**

Особливістю юридичної відповідальності в інформаційній сфері є те, що більшість нормативно-правових актів, які визначають правові підстави, гарантії й процедури доступу та використання інформації, містять норми, що відсилають до відповідних кодексів або визначають лише склад правопорушень щодо інформації, однак не визначають конкретні санкції стосовно винних осіб.

ТЕМА 12. Правове регулювання інформаційних відносин у сфері персональних даних

- **Визначення поняття «персональні дані»**

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про захист персональних даних» *персональні дані* – це відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована.

- **Суб'єкти правовідносин, пов'язаних з персональними даними**

Суб'єкти правовідносин, пов'язані із персональними даними, відповідно до ст. 4 Закону України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 р.:

- суб'єкт персональних даних;
- володілець персональних даних;
- розпорядник персональних даних;
- третя особа;
- Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

- **Права суб'єктів персональних даних**

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про захист персональних даних» *суб'єкт персональних даних має право*:

1) знати про джерела збирання, місцезнаходження своїх персональних даних, мету їх обробки, місцезнаходження або місце проживання (перебування) володільця чи розпорядника персональних даних або дати відповідне доручення щодо отримання цієї інформації уповноваженим ним особам, крім випадків, встановлених законом;

2) отримувати інформацію про умови надання доступу до персональних даних, зокрема інформацію про третіх осіб, яким передаються його персональні дані;

3) на доступ до своїх персональних даних;

4) отримувати не пізніше як за тридцять календарних днів з дня надходження запиту, крім випадків, передбачених законом, відповідь про те, чи обробляються його персональні дані, а також отримувати зміст таких персональних даних;

5) пред'являти вмотивовану вимогу володільцю персональних даних із запереченням проти обробки своїх персональних даних;

6) пред'являти вмотивовану вимогу щодо зміни або знищення своїх персональних даних будь-яким володільцем та розпорядником персональних даних, якщо ці дані обробляються незаконно чи є недостовірними;

7) на захист своїх персональних даних від незаконної обробки та випадкової втрати, знищення, пошкодження у зв'язку з умисним приховуванням, ненаданням чи несвоєчасним їх наданням, а також на захист від надання відомостей, що є недостовірними чи ганьблять честь, гідність та ділову репутацію фізичної особи;

8) звертатися із скаргами на обробку своїх персональних даних до Уповноваженого або до суду;

9) застосовувати засоби правового захисту в разі порушення законодавства про захист персональних даних;

- 10) вносити застереження стосовно обмеження права на обробку своїх персональних даних під час надання згоди;
- 11) відкликати згоду на обробку персональних даних;
- 12) знати механізм автоматичної обробки персональних даних;
- 13) на захист від автоматизованого рішення, яке має для нього правові наслідки.

- **Обробка персональних даних**

Обробка персональних даних – це будь-яка дія або сукупність дій, здійснених повністю або частково в інформаційній (автоматизованій) системі та/або в картотеках персональних даних, які пов'язані зі збиранням, реєстрацією, накопиченням, зберіганням, адаптуванням, зміною, поновленням, використанням і поширенням (розповсюдженням, реалізацією, передачею), знеособленням, знищенням відомостей про фізичну особу.

- **Види обробок персональних даних, закріплені в чинному законодавстві**

Відповідно до законодавства існують такі *види вимог до обробки персональних даних*:

- загальні;
- особливі.

- **Визначення поняття «база персональних даних»**

База персональних даних – це іменована сукупність упорядкованих персональних даних в електронній формі та/або у формі картотек персональних даних.

- **Володілець бази персональних даних**

Володілець бази персональних даних – фізична або юридична особа, яка визначає мету обробки персональних даних, встановлює склад цих даних та процедури їх обробки, якщо інше не визначено законом.

Володільцем персональних даних можуть бути підприємства, установи і організації усіх форм власності, органи державної влади чи органи місцевого самоврядування, фізичні особи – підприємці, які обробляють персональні дані відповідно до закону.

- **Використання персональних даних**

Використання персональних даних передбачає будь-які дії володільця щодо обробки цих даних, дії щодо їх захисту, а також дії щодо надання часткового або повного права обробки персональних даних іншим суб'єктам відносин, пов'язаних із персональними даними, що здійснюються за згодою суб'єкта персональних даних чи відповідно до закону.

Використання персональних даних володільцем здійснюється у разі створення ним умов для захисту цих даних. Володільцю забороняється розголошувати відомості стосовно суб'єктів персональних даних, доступ до персональних даних яких надається іншим суб'єктам відносин, пов'язаних з такими даними.

Використання персональних даних працівниками суб'єктів відносин, пов'язаних з персональними даними, повинно здійснюватися лише відповідно до їхніх професійних чи службових або трудових обов'язків. Ці працівники зобов'язані не допускати розголошення у будь-який спосіб персональних даних, які їм було довірено або які стали відомі у зв'язку з виконанням професійних чи службових або трудових обов'язків, крім випадків, передбачених законом. Таке зобов'язання чинне після припинення ними діяльності, пов'язаної з персональними даними, крім випадків, установлених законом.

- **Збирання персональних даних**

Збирання персональних даних є складовою процесу їх обробки, що передбачає дії з підбору чи впорядкування відомостей про фізичну особу.

Суб'єкт персональних даних повідомляється про володільця персональних даних, склад та зміст зібраних персональних даних, свої права, визначені цим Законом, мету збору персональних даних та осіб, яким передаються його персональні дані: в момент збору персональних даних, якщо персональні дані збираються у суб'єкта персональних даних; в інших випадках протягом тридцяти робочих днів з дня збору персональних даних.

- **Порядок доступу до персональних даних**

Порядок доступу до персональних даних третіх осіб визначається умовами згоди суб'єкта персональних даних, наданої володільцю персональних даних на обробку цих даних, або відповідно до вимог закону. Порядок доступу третіх осіб до персональних даних, які знаходяться у володінні розпорядника публічної інформації, визначається Законом України «Про доступ до публічної інформації».

Доступ до персональних даних третій особі не надається, якщо зазначена особа відмовляється взяти на себе зобов'язання щодо забезпечення виконання вимог Закону або неспроможна їх забезпечити.

Суб'єкт відносин, пов'язаних з персональними даними, подає запит щодо доступу до персональних даних володільцю персональних даних.

У запиті зазначаються:

- прізвище, ім'я та по батькові, місце проживання (місце перебування) і реквізити документа, що посвідчує фізичну особу, яка подає запит (для фізичної особи – заявника);

- найменування, місцезнаходження юридичної особи, яка подає запит, посада, прізвище, ім'я та по батькові особи, яка засвідчує запит; підтвердження того, що зміст запиту відповідає повноваженням юридичної особи (для юридичної особи – заявника);

- прізвище, ім'я та по батькові, а також інші відомості, що дають змогу ідентифікувати фізичну особу, стосовно якої робиться запит;

- відомості про базу персональних даних, стосовно якої подається запит, чи відомості про володільця чи розпорядника персональних даних;

- перелік персональних даних, що запитуються;

- мета та/або правові підстави для запиту.

Строк вивчення запиту на предмет його задоволення не може перевищувати десяти робочих днів з дня його надходження.

Запит задовольняється протягом тридцяти календарних днів з дня його надходження, якщо інше не передбачено законом.

- **Оплата доступу до персональних даних**

Доступ суб'єкта персональних даних до даних про себе здійснюється безоплатно. Доступ інших суб'єктів відносин, пов'язаних з персональними даними, до персональних даних певної фізичної особи чи групи фізичних осіб може бути платним у разі додержання умов, визначених цим Законом. Оплаті підлягає робота, пов'язана з обробкою персональних даних, а також робота з консультування та організації доступу до відповідних даних.

Розмір плати за послуги з надання доступу до персональних даних органами державної влади визначається Кабінетом Міністрів України. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування мають право на безперешкодний і безоплатний доступ до персональних даних відповідно до їх повноважень.

- **Контроль за додержанням законодавства про захист персональних даних**

Контроль за додержанням законодавства про захист персональних даних у межах повноважень, передбачених законом, здійснюють такі органи: Уповноважений; суди.

- **Повноваження Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у сфері захисту персональних даних**

Уповноважений має такі повноваження у сфері захисту персональних даних:

1) отримувати пропозиції, скарги та інші звернення фізичних і юридичних осіб з питань захисту персональних даних та приймати рішення за результатами їх розгляду;

2) проводити на підставі звернень або за власною ініціативою виїзні та безвиїзні, планові, позапланові перевірки володільців або розпорядників персональних даних в порядку, визначеному Уповноваженим, із забезпеченням відповідно до закону доступу до приміщень, де здійснюється обробка персональних даних;

3) отримувати на свою вимогу та мати доступ до будь-якої інформації (документів) володільців або розпорядників персональних даних, які необхідні для здійснення контролю за забезпеченням захисту персональних даних, у тому числі доступ до персональних даних, відповідних баз даних чи картотек, інформації з обмеженим доступом;

4) затверджувати нормативно-правові акти у сфері захисту персональних даних у випадках, передбачених цим Законом;

5) за підсумками перевірки, розгляду звернення видавати обов'язкові для виконання вимоги (приписи) про запобігання або усунення порушень законодавства про захист персональних даних, у тому числі щодо зміни, видалення або знищення персональних даних, забезпечення доступу до них, надання чи заборони їх надання третій особі, зупинення або припинення обробки персональних даних;

6) надавати рекомендації щодо практичного застосування законодавства про захист персональних даних, роз'яснювати права і обов'язки відповідних осіб за зверненням суб'єктів персональних даних, володільців або розпорядників

персональних даних, структурних підрозділів або відповідальних осіб з організації роботи із захисту персональних даних, інших осіб;

7) взаємодіяти із структурними підрозділами або відповідальними особами, які відповідно до цього Закону організують роботу, пов'язану із захистом персональних даних при їх обробці; оприлюднювати інформацію про такі структурні підрозділи та відповідальних осіб;

8) звертатися з пропозиціями до Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо прийняття або внесення змін до нормативно-правових актів з питань захисту персональних даних;

9) надавати за зверненням професійних, самоврядних та інших громадських об'єднань чи юридичних осіб висновки щодо проектів кодексів поведінки у сфері захисту персональних даних та змін до них;

10) складати протоколи про притягнення до адміністративної відповідальності та направляти їх до суду у випадках, передбачених законом;

11) інформувати про законодавство з питань захисту персональних даних, проблеми його практичного застосування, права і обов'язки суб'єктів відносин, пов'язаних із персональними даними;

12) здійснювати моніторинг нових практик, тенденцій та технологій захисту персональних даних;

13) організувати та забезпечувати взаємодію з іноземними суб'єктами відносин, пов'язаних із персональними даними, у тому числі у зв'язку з виконанням Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та Додаткового протоколу до неї, інших міжнародних договорів України у сфері захисту персональних даних;

14) брати участь у роботі міжнародних організацій з питань захисту персональних даних.

ТЕМА 13. Правове регулювання інформаційних відносин у сфері масової інформації

- **Визначення поняття «масова інформація»**

Відповідно до ч. 1 ст. 22 Закону України «Про інформацію» *масова інформація* – інформація, що поширюється з метою її доведення до необмеженого кола осіб.

- **Характеристика інформаційної діяльності**

Інформаційна діяльність, подібно до будь-якої іншої, характеризується використанням ресурсів, виробничим процесом, випуском продукції та наданням послуг. Результатом інформаційної діяльності є інформаційний продукт, який з'являється на ринку у вигляді інформаційних товарів і послуг.

Товар – матеріальний виріб, що пропонується ринку з метою його придбання, використання або споживання.

Продукт – речовинний або нематеріальний результат людської праці (предмет, наукове відкриття, ідея).

Продукція – результат діяльності чи процесів. Продукція може містити послуги, обладнання, перероблені матеріали, програмне забезпечення чи їх комбінації.

Послуга – наслідок безпосередньої взаємодії між постачальником та споживачем і внутрішньої діяльності постачальника для задоволення потреб споживача. Постачання чи використання матеріальних видів продукції може бути частиною надання послуги. Послуга може бути пов'язана з виробництвом і постачанням матеріальної продукції.

- **Поняття «інформаційна продукція»**

Відповідно до ч. 1 ст. 23 Закону України «Про інформацію» *інформаційна продукція* – це матеріалізований результат інформаційної діяльності, призначений для задоволення потреб суб'єктів інформаційних відносин.

- **Поняття «інформаційна послуга»**

Відповідно до ч. 1 ст. 23 Закону України «Про інформацію» *інформаційна послуга* – це діяльність з надання інформаційної продукції споживачам з метою задоволення їхніх потреб.

- **Визначення поняття «інформаційні ресурси»**

Інформаційні ресурси – це весь обсяг знань, відчужених від їх творців, зафіксованих на матеріальних носіях і призначених для суспільного використання.

- **Основні властивості інформаційних ресурсів:**

- споживання інформаційних ресурсів не веде до їх зменшення;
- взаємний обмін інформацією збільшує інформаційний потенціал усіх учасників обміну;
- тиражування й поширення інформації стають відносно простішими та дешевшими;

– споживання інформаційних ресурсів не призводить до зростання невизначеності господарської ситуації та сприяє її впорядкованості і прогнозованості.

- **Особливості інформації як товару**

До *особливостей інформації* як товару належать такі:

- інформацію можна продати, залишивши її у попереднього власника;
- ціна інформації прямо не залежить від місця, часу та способу її використання;
- володіння інформацією не є гарантією абсолютного права на її використання;
- цінність інформації на момент її створення та в час продажу здебільшого невідома і, як правило, визначається після використання;
- цінність однієї інформації може бути різною для різних користувачів;
- інформація здатна приносити користь, функціонально не пов'язану з витратами на її виробництво;
- інформація не втрачається у процесі використання, але морально застаріває.

- **Поділ сфери послуг відповідно до Міжнародного стандарту промислової класифікації**

Відповідно до Міжнародного стандарту промислової класифікації *сфера послуг* поділяється так:

- оптова і роздрібна торгівля;
- транспорт і зв'язок;
- фінансові, страхові та банківські послуги;
- інші послуги: медичне і страхове обслуговування, освіта і наукові розробки, відпочинок і культура, комунальні послуги.

- **Визначення поняття «база даних»**

База даних (БД) – це сукупність пов'язаних даних, правила організації яких базується на загальних принципах опису, зберігання та маніпулювання даними. У БД містяться різні відомості про події, явища, об'єкти, процеси, публікації тощо. База даних – іменована сукупність даних, що відображає стан об'єктів та їх відношень у визначеній предметній області.

- **Види баз даних:**

- бібліографічні;
- небібліографічні.

Бібліографічні БД містять вторинну інформацію про документи, включаючи реферати та анотації.

Небібліографічні БД мають велику кількість видів: довідкові; повнотекстові; числові; текстово-числові; фінансові; юридичні.

- **Види інформаційних послуг залежно від характеру інформації в базах даних**

Залежно від характеру інформації в базах даних і способу організації зберігання розрізняють такі *види інформаційних послуг*:

- випуск інформаційних видань;
- ретроспективний пошук інформації;
- традиційні послуги науково-технічної інформації;
- дистанційний доступ до віддалених баз даних і пошук у них інформації;
- підготовка і надання інформаційних послуг;
- послуги зв'язку;
- надання першоджерела.

- **Визначення поняття «журналіст»**

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» від 23 вересня 1997 р.: *журналіст* – творчий працівник, який професійно збирає, одержує, створює і займається підготовкою інформації для засобів масової інформації, виконує редакційно-посадові службові обов'язки в засобі масової інформації (в штаті або на позаштатних засадах) відповідно до професійних назв посад (роботи) журналіста, які зазначаються в державному класифікаторі професій України.

- **Хто може виступати журналістом редакції друкованого засобу масової інформації?**

Відповідно до ст. 25 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16 листопада 1992 р. *журналістом редакції друкованого засобу масової інформації* є творчий працівник, який професійно збирає, одержує, створює і займається підготовкою інформації для друкованого засобу масової інформації та діє на підставі трудових чи інших договірних відносин з його редакцією або займається такою діяльністю за її уповноваженням.

- **Права журналіста**

Журналіст має право:

- 1) на вільне одержання, використання, поширення (публікацію) та зберігання інформації;
- 2) відвідувати державні органи, органи місцевого самоврядування, а також підприємства, установи і організації та бути прийнятим їх посадовими особами;
- 3) відкрито здійснювати записи, в тому числі із застосуванням будь-яких технічних засобів, за винятком випадків, передбачених законом;
- 4) на вільний доступ до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів; обмеження цього доступу зумовлюються лише специфікою цінностей та особливими умовами їх схоронності, що визначаються чинним законодавством України;
- 5) по пред'явленні редакційного посвідчення чи іншого документа, що підтверджує його професійну належність або повноваження, надані редакцією друкованого засобу масової інформації, перебувати в районі стихійного лиха,

катастроф, в місцях аварій, масових безпорядків, на мітингах і демонстраціях, на територіях, де оголошено надзвичайний стан;

6) звертатися до спеціалістів при перевірці одержаних інформаційних матеріалів;

7) поширювати підготовлені ним повідомлення і матеріали за власним підписом, під умовним ім'ям (псевдонімом) або без підпису (анонімно);

8) відмовлятися від публікації матеріалу за власним підписом, якщо його зміст після редакційної правки суперечить особистим переконанням автора;

9) на збереження таємниці авторства та джерел інформації, за винятком випадків, коли ці таємниці обнародуються на вимогу суду.

- **Обов'язки журналіста**

Журналіст зобов'язаний:

1) дотримуватися програми діяльності друкованого засобу масової інформації, з редакцією якого він перебуває у трудових або інших договірних відносинах, керуватися положеннями статуту редакції;

2) подавати для публікації об'єктивну і достовірну інформацію;

3) задовольняти прохання осіб, які надають інформацію, щодо їх авторства або збереження таємниці авторства;

4) відмовлятися від доручення редактора (головного редактора) чи редакції, якщо воно не може бути виконано без порушення Закону;

5) представлятися та пред'являти редакційне посвідчення чи інший документ, що підтверджує його професійну належність або повноваження, надані редакцією друкованого засобу масової інформації;

6) виконувати обов'язки учасника інформаційних відносин;

7) утримуватися від поширення в комерційних цілях інформаційних матеріалів, які містять рекламні відомості про реквізити виробника продукції чи послуг (його адресу, контактний телефон, банківський рахунок), комерційні ознаки товару чи послуг тощо.

- **Акредитація журналіста**

Акредитація всіх без винятку засобів масової інформації та незалежних журналістів відбувається на підставі Конституції України, законів України «Про інформацію», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про інформаційні агентства», «Про соціальну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», «Про доступ до публічної інформації».

- **Визначення «друкованого засобу масової інформації»**

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» *друковані засоби масової інформації (преса) в Україні* – це періодичні і такі, що продовжуються, видання, які виходять під постійною назвою, з періодичністю один і більше номерів (випусків) протягом року на підставі свідоцтва про державну реєстрацію.

- **Мета діяльності друкованого ЗМІ**

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» діяльність друкованих засобів масової інформації – це збирання, творення, редагування, підготовка інформації до друку та видання друкованих засобів масової інформації з метою її поширення серед читачів.

- **Суб'єкти діяльності друкованого ЗМІ:**

- засновник (співзасновники) друкованого засобу масової інформації;
- його редактор (головний редактор);
- редакційна колегія;
- редакція;
- трудовий колектив редакції;
- журналістський колектив;
- журналіст;
- автор;
- видавець;
- розповсюджувач.

- **Державна реєстрація друкованого ЗМІ**

Друкований засіб масової інформації може видаватися після його державної реєстрації. Державній реєстрації підлягають всі друковані засоби масової інформації, що видаються на території України, незалежно від сфери розповсюдження, тиражу і способу його виготовлення. Заяви про державну реєстрацію друкованих засобів масової інформації подаються засновником (співзасновниками) до органів державної виконавчої влади, визначених Кабінетом Міністрів України. У заяві про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації повинні бути вказані:

- засновник (співзасновники) видання;
- вид видання;
- назва видання;
- мова видання;
- сфера розповсюдження (місцева, регіональна, загальнодержавна, зарубіжна) та категорії читачів;
- програмні цілі (основні принципи) або тематична спрямованість;
- передбачувані періодичність випуску, обсяг і формат видання;
- юридична адреса засновника, кожного із співзасновників та його (їх) банківські реквізити;
- місцезнаходження редакції.

- **Підстави відмови в державній реєстрації друкованого ЗМІ**

Відмова в державній реєстрації друкованого засобу масової інформації можлива тільки з таких підстав:

- якщо назва друкованого засобу масової інформації, його програмні цілі (основні принципи) або тематична спрямованість суперечать ст. 3 та ст. 4 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні»;
- якщо реєструючим органом уже раніше видано свідоцтво друкованому засобу масової інформації з тією ж назвою, за винятком видань, що виходять різними мовами;
- якщо заяву подано до закінчення року з дня набрання законної сили рішенням про припинення діяльності друкованого засобу масової інформації;
- якщо засновником (співзасновниками) порушено вимоги ст. 10 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні»;
- якщо засновниками (співзасновниками) друкованого засобу масової інформації виступають органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування.

ТЕМА 14. Правове регулювання інформаційних відносин у сфері державної таємниці

- **Поділ інформації з обмеженим доступом**

Відповідно до Закону України «Про інформацію» за порядком доступу інформація поділяється на інформацію відкриту і з обмеженим доступом.

В свою чергу, інформація з обмеженим доступом може бути:

- конфіденційною;
- таємною;
- службовою.

- **Визначення поняття «державна таємниця»**

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 р. *державна таємниця* (секретна інформація) – це вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому Законом України «Про державну таємницю», державною таємницею і підлягають охороні державою.

- **Віднесенням інформації до державної таємниці**

Віднесення інформації до державної таємниці – процедура прийняття рішення про віднесення категорії відомостей або окремих відомостей до державної таємниці з установленням ступеня їх секретності шляхом обґрунтування та визначення можливої шкоди національній безпеці України у разі розголошення цих відомостей, включенням цієї інформації до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, та з опублікуванням цього Зводу, змін до нього.

- **Звід відомостей, що становлять державну таємницю**

Звід відомостей, що становлять державну таємницю, – це акт, в якому зведено переліки відомостей, що згідно з рішеннями державних експертів з питань таємниць становлять державну таємницю у визначених законодавством сферах.

- **Здійснення права власності на секретну інформацію**

Власник секретної інформації або її матеріальних носіїв здійснює своє право власності з урахуванням обмежень, установлених в інтересах національної безпеки України відповідно до Закону України «Про державну таємницю». Якщо обмеження права власності на секретну інформацію або її матеріальні носії завдають шкоди їх власнику, відшкодування здійснюється за рахунок держави у порядку та розмірах, що визначаються у договорі між власником такої інформації або її матеріальних носіїв і державним органом (органами), якому державним експертом із питань таємниць надається право приймати рішення щодо суб'єктів, які матимуть доступ до цієї інформації та її матеріальних носіїв. Зазначеним договором також визначаються порядок та умови охорони державної таємниці, включаючи режим секретності під час користування і розпорядження секретною інформацією та її матеріальними носіями, обумовлюється згода власника цієї інформації та її матеріальних носіїв на

здійснення права власності з урахуванням обмежень, встановлених відповідно до взяття власником на себе зобов'язання щодо збереження державної таємниці Закону України «Про державну таємницю», та ознайомлення його з мірою відповідальності за порушення законодавства про державну таємницю.

- **Фінансування витрат на здійснення діяльності, пов'язаної з державною таємницею**

Фінансування витрат на здійснення діяльності, пов'язаної з державною таємницею, в бюджетних установах і організаціях здійснюється за рахунок Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів. Кошти на зазначені витрати передбачаються у відповідних бюджетах окремим рядком. Зазначені витрати інших установ і організацій, а також підприємств належать до валових витрат виробника продукції, виготовлення якої пов'язано з державною таємницею.

Витрати на здійснення заходів щодо віднесення інформації до державної таємниці, засекречування, розсекречування та охорони матеріальних носіїв такої інформації, її криптографічного і технічного захисту, інші витрати, пов'язані з державною таємницею, на недержавних підприємствах, в установах, організаціях фінансуються на підставі договору з замовником робіт, пов'язаних з державною таємницею.

- **Інформація у сфері оборони, що належить до державної таємниці**

До державної таємниці у сфері оборони належить інформація:

- про зміст стратегічних та оперативних планів та інших документів бойового управління, підготовку та проведення військових операцій, стратегічне та мобілізаційне розгортання військ, а також про інші найважливіші показники, що характеризують організацію, чисельність, дислокацію, бойову та мобілізаційну готовність, бойову й іншу військову підготовку, озброєння та матеріально-технічне забезпечення Збройних сил України та інших військових формувань;

- про напрями розвитку окремих видів озброєння, військової і спеціальної техніки, їх кількість, тактико-технічні характеристики, організацію і технологію виробництва, наукові, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, пов'язані з розробленням нових зразків озброєння, військової і спеціальної техніки або їх модернізацією, а також про інші роботи, що плануються або здійснюються в інтересах оборони країни;

- про дислокацію, характеристики пунктів управління, зміст заходів загальнодержавного та регіонального, у разі необхідності міського і районного рівня, щодо приведення у готовність єдиної державної системи цивільного захисту населення і територій до виконання завдань в особливий період та про організацію системи зв'язку (оповіщення) в особливий період, можливості населених пунктів, регіонів та окремих об'єктів щодо евакуації, розосередження населення і забезпечення його життєдіяльності; забезпечення виробничої діяльності об'єктів національної економіки у воєнний час;

- про геодезичні, гравіметричні, картографічні та гідрометеорологічні дані і характеристики, які мають значення для оборони країни.

- **Інформація у сфері економіки, науки і техніки, що належить до державної таємниці**

До державної таємниці у сфері економіки, науки і техніки належить інформація:

- про зміст мобілізаційних планів державних органів та органів місцевого самоврядування, мобілізаційні потужності, заходи мобілізаційної підготовки і мобілізації та обсяги їх фінансування, запаси та обсяги постачання стратегічних видів сировини і матеріалів, а також зведені відомості про номенклатуру та рівні накопичення, загальні обсяги поставок, відпуску, закладення, освіження, розміщення і фактичні запаси державного матеріального резерву;

- про використання транспорту, зв'язку, потужностей інших галузей та об'єктів інфраструктури держави в інтересах забезпечення її безпеки;

- про плани, зміст, обсяг, фінансування та виконання державного оборонного замовлення;

- про плани, обсяги та інші найважливіші характеристики добування, виробництва та реалізації окремих стратегічних видів сировини і продукції;

- про державні запаси дорогоцінних металів монетарної групи, коштовного каміння, валюти та інших цінностей, операції, пов'язані з виготовленням грошових знаків і цінних паперів, їх зберіганням, охороною і захистом від підроблення, обігом, обміном або вилученням з обігу, а також про інші особливі заходи фінансової діяльності держави;

- про наукові, науково-дослідні, дослідно-конструкторські та проектні роботи, на базі яких можуть бути створені прогресивні технології, нові види виробництва, продукції та технологічних процесів, що мають важливе оборонне чи економічне значення або суттєво впливають на зовнішньоекономічну діяльність та національну безпеку України.

- **Інформація у сфері зовнішніх відносин, що належить до державної таємниці**

До державної таємниці у сфері зовнішніх відносин належить інформація:

- про директиви, плани, вказівки делегаціям і посадовим особам з питань зовнішньополітичної і зовнішньоекономічної діяльності України, спрямовані на забезпечення її національних інтересів і безпеки;

- про військове, науково-технічне та інше співробітництво України з іноземними державами, якщо розголошення відомостей про це завдаватиме шкоди національній безпеці України;

- про експорт та імпорт озброєння, військової і спеціальної техніки, окремих стратегічних видів сировини і продукції.

- **Інформація у сфері державної безпеки та охорони правопорядку, що належить до державної таємниці**

До державної таємниці у сфері державної безпеки і правопорядку належить інформація:

- про особовий склад органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність або розвідувальну чи контррозвідувальну;

– про засоби, зміст, плани, організацію, фінансування та матеріально-технічне забезпечення, форми, методи і результати оперативно-розшукової, розвідувальної і контррозвідувальної діяльності; про осіб, які співпрацюють або раніше співпрацювали на конфіденційній основі з органами, що проводять таку діяльність; про склад і конкретних осіб, що є негласними штатними працівниками органів, які здійснюють оперативно-розшукову, розвідувальну і контррозвідувальну діяльність;

– про організацію та порядок здійснення охорони адміністративних будинків та інших державних об'єктів, посадових та інших осіб, охорона яких здійснюється відповідно до Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб»;

– про систему урядового та спеціального зв'язку;

– про організацію, зміст, стан і плани розвитку криптографічного захисту секретної інформації, зміст і результати наукових досліджень у сфері криптографії;

– про системи та засоби криптографічного захисту секретної інформації, їх розроблення, виробництво, технологію виготовлення та використання;

– про державні шифри, їх розроблення, виробництво, технологію виготовлення та використання;

– про організацію режиму секретності в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, державні програми, план та інші заходи у сфері охорони державної таємниці;

– про організацію, зміст, стан і плани розвитку технічного захисту секретної інформації;

– про результати перевірок, здійснюваних згідно із законом прокурором у порядку відповідного нагляду за додержанням законів, та про зміст матеріалів дізнання, досудового слідства та судочинства з питань, зазначених сфер;

– про інші засоби, форми і методи охорони державної таємниці.

• **Інформація, що не належить до державної таємниці**

Не належить до державної таємниці інформація:

– про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту;

– про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, які сталися або можуть статися і загрожують безпеці громадян;

– про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення;

– про факти порушень прав і свобод людини і громадянина;

– про незаконні дії державних органів, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб;

– інша інформація, яка відповідно до законів та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, не може бути засекречена.

- **Визначення поняття «державний експерт з питань таємниць»**

Державний експерт з питань таємниць – це посадова особа, уповноважена здійснювати відповідно до вимог Закону України «Про державну таємницю» віднесення інформації до державної таємниці у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, зміни ступеня секретності цієї інформації та її розсекречування.

- **Обов'язки державного експерта з питань таємниць**

Державний експерт з питань таємниць під час виконання покладених на нього функцій зобов'язаний:

- погоджувати за посередництва Служби безпеки України свої висновки про скасування рішень щодо віднесення інформації до міждержавних таємниць із відповідними посадовими особами держав-учасниць міжнародних договорів України про взаємне забезпечення збереження міждержавних таємниць та повідомляти їх про прийняті рішення щодо віднесення інформації до державної таємниці, на яку поширено чинність цих договорів;

- подавати Службі безпеки України не пізніше ніж через десять днів із моменту підписання рішення про віднесення відомостей до державної таємниці або про скасування цих рішень, а розгорнуті переліки відомостей, що становлять державну таємницю, – у той самий строк з моменту їх затвердження;

- розглядати упродовж одного місяця пропозиції Служби безпеки України про віднесення інформації до державної таємниці, скасування чи продовження терміну дії раніше прийнятого рішення про віднесення інформації до державної таємниці;

- надавати відповідний гриф секретності рішенням про віднесення інформації до державної таємниці та про скасування цих рішень залежно від важливості їх змісту;

- брати участь у засіданнях державних експертів із питань таємниць;

- ініціювати питання щодо притягнення до відповідальності посадових осіб, які порушують законодавство України про державну таємницю.

- **Права державного експерта з питань таємниць**

Державний експерт з питань таємниць має право:

- безперешкодно проводити перевірку виконання державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, що перебувають у сфері його діяльності, рішень про віднесення інформації до державної таємниці, скасування цих рішень, додержання порядку засекречення інформації та у разі виявлення порушень давати обов'язкові для виконання приписи про їх усунення;

- створювати експертні комісії з фахівців і науковців, які мають допуск до державної таємниці, для підготовки проектів рішень про віднесення інформації до державної таємниці, зниження ступеня її секретності та скасування зазначених рішень, висновків щодо обізнаності з державною таємницею громадян, які мають чи мали допуск до державної таємниці, а також для підготовки відповідних висновків у

разі розголошення секретної інформації чи втрати матеріальних носіїв такої інформації;

- скасовувати безпідставні рішення про надання носію інформації грифа секретності, зміну або скасування цього грифа;

- клопотати про притягнення до відповідальності посадових осіб, які порушують законодавство України про державну таємницю;

- одержувати в установленому порядку від державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій відомості, необхідні для виконання своїх функцій;

- державним експертам з питань таємниць, а також фахівцям, які залучаються до підготовки рішень та висновків державних експертів з питань таємниць, встановлюються додаткові виплати у порядку і розмірах, що визначаються Кабінетом Міністрів України.

- **Строк, упродовж якого діє рішення про віднесення інформації до державної таємниці**

Строк, упродовж якого діє рішення про віднесення інформації до державної таємниці, встановлюється державним експертом з питань таємниць з урахуванням ступеня секретності інформації, критерії визначення якого встановлюються Службою безпеки України, та інших обставин.

Він не може перевищувати:

- для інформації із ступенем секретності «особливої важливості» – 30 років;

- для інформації «цілком таємно» – 10 років;

- для інформації «таємно» – 5 років.

Після закінчення передбаченого строку дії рішення про віднесення інформації до державної таємниці державний експерт з питань таємниць приймає рішення про скасування рішення про віднесення її до державної таємниці або приймає рішення про продовження строку дії зазначеного рішення в межах зазначених строків.

- **Допуск до державної таємниці**

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державну таємницю» *допуск до державної таємниці* – оформлення права громадянина на доступ до секретної інформації.

- **Доступ до державної таємниці**

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державну таємницю» *доступ до державної таємниці* – надання повноважною посадовою особою дозволу громадянину на ознайомлення з конкретною секретною інформацією та провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, або ознайомлення з конкретною секретною інформацією та провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, цією посадовою особою відповідно до її службових повноважень.

- **Контроль за забезпеченням охорони державної таємниці**

Керівники державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій зобов'язані здійснювати постійний *контроль за забезпеченням охорони державної таємниці*.

Державні органи, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи і організації, що розміщують замовлення у підрядників, зобов'язані контролювати стан охорони державної таємниці, яка була передана підрядникам у зв'язку із виконанням замовлення.

Служба безпеки України має право контролювати стан охорони державної таємниці в усіх державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, а також у зв'язку з виконанням цих повноважень одержувати безоплатно від них інформацію з питань забезпечення охорони державної таємниці.

- **Відповідність за порушення законодавства про державну таємницю**

Посадові особи та громадяни несуть дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю згідно із законом, якщо вони винні у:

- розголошенні державної таємниці;
- втраті документів та інших матеріальних носіїв секретної інформації;
- недодержанні встановленого законодавством порядку передачі державної таємниці іншій державі чи міжнародній організації;
- засекречуванні інформації, що відноситься до сфери зовнішніх відносин та сфери державної безпеки та охорони правопорядку;
- навмисному невіднесенні до державної таємниці інформації, розголошення якої може завдати шкоди інтересам національної безпеки України, а також необґрунтованому заниженні ступеня секретності або необґрунтованому розсекречуванні секретної інформації;
- безпідставному засекречуванні інформації;
- наданні грифу секретності матеріальним носіям конфіденційної або іншої таємної інформації, яка не становить державної таємниці, або ненаданні грифу секретності матеріальним носіям інформації, що становить державну таємницю, а також безпідставному скасуванні чи зниженні грифу секретності матеріальних носіїв секретної інформації;
- порушенні встановленого законодавством порядку надання допуску та доступу до державної таємниці;
- порушенні встановленого законодавством режиму секретності та невиконанні обов'язків щодо збереження державної таємниці;
- невжитті заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці та незабезпеченні контролю за охороною державної таємниці;
- провадженні діяльності, пов'язаної з державною таємницею, без одержання в установленому порядку спеціального дозволу на провадження такої діяльності, а також розміщенні державних замовлень на виконання робіт, доведенні мобілізаційних завдань, пов'язаних з державною таємницею, в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях,

яким не надано спеціального дозволу на провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею;

– недодержанні вимог законодавства щодо забезпечення охорони державної таємниці під час здійснення міжнародного співробітництва, прийому іноземних делегацій, груп, окремих іноземців та осіб без громадянства і проведення роботи з ними;

– невиконанні норм і вимог технічного захисту секретної інформації, внаслідок чого виникає реальна загроза порушення цілісності цієї інформації або просочення її технічними каналами.

ТЕМА 15. Правове регулювання інформації в органах державної влади

• **Властивості інформації в управлінських структурах**

Як наукова категорія інформація в управлінських структурах характеризується *низкою ознак (властивостей)*, до яких належать:

- відома самотійність даних;
- можливість багатократного використання даних, зберігання їх у суб'єкта, що їх передає або отримує;
- придатність до обробки, інтеграції і «стиску» обсягу за рахунок вилучення інформації, що є повторною і паралельною;
- допустимість математичного аналізу;
- системність, комунікативність.

• **Підстави та ознаки класифікації інформації у структурних підрозділах державного апарату**

Із позицій соціального управління існують й інші підстави та ознаки класифікації інформації у структурних підрозділах державного апарату:

- межі фіксації (що підлягає і не підлягає реєстрації);
- ступінь додаткового перероблення перед використанням;
- сфера застосування (універсальна, та, що використовується в усіх управлінських структурах – відомості, довідки, положення, накази керівництва тощо, спеціалізована, що застосовується лише в тих або інших структурах);
- ступінь комплектності (комплектна документальна, тобто придатна для використання у початковому вигляді; некомплектна, тобто та, що застосовується лише у зв'язку з іншими видами даних та відомостей);
- ємність і стабільність (вичерпна, що не потребує доповнення; що потребує доповнення; постійна; змінна; що характеризує можливість здійснення події);
- форма і засіб одержання (одержується з органу управління; за допомогою вивчення статей та інших публікацій; проведення моніторингів; дослідження громадської думки; обмін досвідом роботи різноманітних інформаційних підрозділів органів державного управління);
- упорядкованість (систематизована; відомості про нормативно-правові акти, що прийняті державними структурами; строго регламентована за часом, простором, за особами та джерелами опублікування та змістом).

• **Головна мета системи інформаційного забезпечення державного управління**

Головна мета системи інформаційного забезпечення державного управління полягає в тому, щоб на базі зібраних вихідних даних одержати повторну інформацію, яка є основою для прийняття управлінських рішень. Досягнення цієї мети складається з вирішення низки приватних завдань, таких як збір первинної інформації, її збереження, розподіл між структурними підрозділами органу управління та їх працівниками, підготовка до переробки, власне, перероблення, надання органу управління в переробленому вигляді, забезпечення прямих і зворотних зв'язків у її циркуляції тощо.

- **Основні ознаки інформації у структурних підрозділах органу управління**

Інформацію у структурних підрозділах органу управління можна класифікувати за такими *основними ознаками*:

- функціональним призначенням і характером діяльності структурних підрозділів;
- відношенням повідомлення до суб'єкта, що керує структурним підрозділом;
- типом зв'язку структурного підрозділу і зовнішнього середовища;
- відношенням до цільової функції структурного підрозділу. З усього обсягу інформації, що надійшла до підрозділу, необхідно виділити ту, що найбільш повно відповідає його цілям та завданням;
- логічним змістом. Інформація структурного підрозділу поділяється на три самостійні підмножини: про суб'єкти органу управління, об'єкти його управлінського впливу і характерні їм властивості та відносини;
- фізичною формою подання;
- процедурами перетворення;
- ступенем перетворення.

- **Визначення поняття «інформаційна система управління»**

Інформаційна система управління (ІС) – організаційно оформлена сукупність інформаційних потоків, документів, каналів зв'язку й технічних засобів, що забезпечують взаємозв'язок між елементами систем управління з метою її ефективного функціонування та розвитку. Це характерно для функціонування системи МВС різних країн.

- **Частини, з яких складаються інформаційні системи**

Усі ІС складаються із трьох частин:

1) *перша частина* – це визначені нагромаджені знання (інформація), які дають уявлення про створювані управлінські операції й процеси. Всі об'єкти зберігають інформацію у певній визначеній формі. Вони мають піддаватися запису, зберіганню, пошуку та видачі за вимогою для прийняття управлінських рішень;

2) *друга частина* – технічні засоби зберігання, опрацювання, пошуку інформації (для реєстрації первинної інформації, запам'ятовування великого обсягу інформації, швидкодії обробки даних, зв'язку введення та отримання інформації);

3) *третья частина* – система управління інформацією. Ефективність управління традиційними виробничими ресурсами на будь-якому рівні визначається тим, наскільки повно здійснюється управління інформацією, що є каталізатором, «нервовим» центром об'єктів управління всіх рівнів. Якщо інформація розглядається як один із найважливіших ресурсів, то процесами нагромадження, зберігання, розповсюдження й використання, особливо в умовах централізованої обробки даних, необхідно управляти.

- **Види інформаційних систем у правоохоронних органах**

Інформаційні системи у правоохоронних органах за своїм призначенням умовно можна розділити на:

- забезпечуючі (автоматизовані системи фінансових підрозділів, кадрів, матеріально-технічного забезпечення, електронного документообігу тощо);
- функціональні, що впливають безпосередньо із завдань, покладених на практичні підрозділи.

- **Інформаційні підсистеми, що функціонують у МВС України**

У МВС України функціонують такі інформаційні підсистеми (ІПС): «ІБД»; «Розшук»; «ОДК»; «Пізнання»; «Наркобізнес»; «Арсенал».

- **Характеристика інформаційної системи «Інтегрований банк даних (ІБД)»**

Інформаційна підсистема «Інтегрований банк даних (ІБД)» містить інформацію про осіб криміногенних категорій (особливо небезпечні рецидивісти, «гастролери», оголошені у міждержавний розшук, волоцюги), нерозкриті тяжкі злочини, викрадену, вилучену, знайдену зброю, номерні речі, викрадені в Україні та країнах СНД транспортні засоби.

- **Характеристика інформаційної системи «Розшук»**

В інформаційній системі «Розшук» опрацьовується інформація про осіб, оголошених у регіональний, державний та міждержавний розшук. Інформація каналами електронної пошти надходить до УОІ, узагальнюється, розсилається в управління (відділення) оперативної інформації ГУ УМВС України. Отже, кожна інформаційна служба областей України має загальний масив інформації про осіб, оголошених у розшук. Головне завдання ІПС «Розшук» – обробка інформації та встановлення осіб, оголошених у розшук.

- **Характеристика інформаційної системи «ОДК»**

Інформаційна підсистема оперативно-довідкової інформації «ОДК» призначена для обробки, накопичення інформації про судимості осіб.

- **Характеристика інформаційної системи «Пізнання»**

В ІПС «Пізнання» опрацьовується інформація про безвісти зниклих осіб, невідомих хворих, дітей (які не можуть повідомити інформацію про себе) та про невпізнані трупи громадян. Головне завдання ІПС «Пізнання» – встановлення особи невпізнаних трупів громадян та невідомих хворих, дітей за описом їх прикмет та фотозображень, розшук безвісти зниклих осіб.

- **Характеристика інформаційної системи «Арсенал»**

В ІПС «Арсенал» ведеться єдиний номерний облік зброї (мисливської, спортивної, газової), яка знаходиться у користуванні громадян та організацій, табельної зброї в системі МВС. За допомогою інформації ІПС «Арсенал» встановлюється за номерами зброї її належність, контролюється переміщення зброї від одного власника до іншого.

- **Характеристика інформаційної системи «Наркобізнес»**

Міжвідомчий банк даних (МБД) «Наркобізнес» використовується для обробки, накопичення та аналізу інформації про осіб та злочини, пов'язані з незаконним

обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. Інформація МБД «Наркобізнес» використовується при розкритті та розслідуванні злочинів, пов'язаних з наркоманією та наркобізнесом.

- **Визначення поняття «інформаційна мережа ОВС»**

Інформаційна мережа органів внутрішніх справ – це комплекс програмних, технічних та організаційних засобів для забезпечення оперативного обміну повідомленнями та даними оперативно-розшукового, довідкового та адміністративно-управлінського характеру між підрозділами органів внутрішніх справ.

- **Основа інформаційної мережі ОВС**

Основою інформаційної мережі органів внутрішніх справ є комп'ютерна мережа, яка забезпечує поєднання всіх програмно-технічних комплексів інформаційних підсистем на всіх рівнях Інформаційної мережі ОВС і надає можливість оперативної інформаційної взаємодії як у системі ОВС, так і з іншими правоохоронними органами, державними установами, міністерствами та відомствами України, а також із правоохоронними органами інших держав.

- **Структура інформаційної мережі**

Інформаційна мережа будується за територіальним принципом та має трирівневу структуру: центральна інформаційна мережа; регіональні інформаційні мережі; територіальні інформаційні мережі.

- **Висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні**

Відповідно до Закону України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» від 23 вересня 1997 р. *висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні* – це одержання, збирання, створення, поширення, використання і зберігання інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб про роботу цих органів.

- **Визначення поняття «офіційна інформація органів державної влади та органів місцевого самоврядування»**

Офіційна інформація органів державної влади та органів місцевого самоврядування – офіційна документована інформація, створена в процесі діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, яка доводиться до відома населення в порядку, встановленому Конституцією України, Законом України «Про інформацію».

- **Інформаційні служби органів державної влади та органів місцевого самоврядування**

Інформаційні служби органів державної влади та органів місцевого самоврядування – структурні підрозділи цих органів, що виконують інформаційно-

аналітичні функції та забезпечують зв'язки із засобами масової інформації, громадськістю.

- **Визначення поняття «ЗМІ органу державної влади чи органу місцевого самоврядування»**

Засіб масової інформації органу державної влади чи органу місцевого самоврядування – засіб масової інформації, засновником (співзасновником) якого є орган державної влади або орган місцевого самоврядування і який повністю або частково утримується за рахунок державного чи місцевих бюджетів.

ТЕМА 16. Правове регулювання інформаційних відносин в сфері інтелектуальної власності

- **Визначення поняття «авторське право» в об'єктивному розумінні**

В об'єктивному розумінні авторське право – це сукупність правових норм, які регулюють відносини, що виникають унаслідок створення і використання творів науки, літератури та мистецтва.

- **Визначення поняття «авторське право» у суб'єктивному розумінні**

У суб'єктивному розумінні авторське право – це сукупність прав, які належать автору або його правонаступникам у зв'язку зі створенням і використанням твору літератури, науки і мистецтва.

- **Завдання авторського права**

Завдання авторського права – установити найсприятливіші правові умови для творчої діяльності, забезпечити доступність результатів цієї діяльності всьому суспільству.

- **Джерела авторського права**

Джерела авторського права представлені нормативними актами, до яких передусім належать Конституція України 28 червня 1996 р., конституційні та законодавчі акти, що визначають основні засади, Закон України «Про авторське право та суміжні права» від 23 грудня 1993 р. й інші закони.

- **Суб'єкти авторського права**

Суб'єктами авторського права є автори творів, їх спадкоємці та особи, яким автори чи їх спадкоємці передали свої авторські майнові права.

- **Об'єкти авторського права**

Об'єктами авторського права є твори у галузі науки, літератури і мистецтва, а саме:

- літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо);
- виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори;
- комп'ютерні програми;
- бази даних;
- музичні твори з текстом і без тексту;
- драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, і їх постановки;
- аудіовізуальні твори;
- твори образотворчого мистецтва;
- твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва;
- фотографічні твори, зокрема твори, виконані способами, подібними до фотографії;

- твори ужиткового мистецтва, зокрема твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо;
- ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності;
- сценічні обробки творів, зазначених у пункті 1 цієї частини, і обробки фольклору, придатні для сценічного показу;
- похідні твори;
- збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за добром, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини;
- тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів;
- інші твори.

- **Об'єкти, які не належать до об'єктів авторського права**

Не є об'єктом авторського права:

- 1) повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації;
- 2) твори народної творчості (фольклор);
- 3) видані органами державної влади у межах їх повноважень офіційні документи політичного, законодавчого, адміністративного характеру (закони, укази, постанови, судові рішення, державні стандарти тощо) та їх офіційні переклади;
- 4) державні символи України, державні нагороди; символи і знаки органів державної влади, Збройних Сил України та інших військових формувань; символіка територіальних громад; символи та знаки підприємств, установ та організацій;
- 5) грошові знаки;
- 6) розклади руху транспортних засобів, розклади телерадіопередач, телефонні довідники та інші аналогічні бази даних, що не відповідають критеріям оригінальності і на які поширюється право sui-generis (своєрідне право, право особливого роду).

- **Первинний суб'єкт авторського права**

Первинним суб'єктом, якому належить авторське право, є автор твору. За відсутності доказів іншого автором твору вважається особа, зазначена як автор на оригіналі або примірнику твору (презумпція авторства). Це положення застосовується також у разі опублікування твору під псевдонімом, який ідентифікує автора.

- **Виникнення авторського права на твір**

Авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення. Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація твору чи будь-яке інше спеціальне його оформлення, а також виконання будь-яких інших формальностей.

- **Реєстрація авторського права**

Державна реєстрація авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір, здійснюється Установою відповідно до затвердженого Кабінетом Міністрів України порядку. Установа складає і періодично видає каталоги всіх державних реєстрацій. За підготовку Установою до державної реєстрації авторського права і договорів, що стосуються права автора на твір, сплачуються збори, розміри яких визначаються Кабінетом Міністрів України. Про реєстрацію авторського права на твір Установою видається свідоцтво. За видачу свідоцтва сплачується державне мито, кошти від сплати якого перераховуються до Державного бюджету України. Розмір і порядок сплати державного мита за видачу свідоцтва визначаються законодавством.

- **Особисті немайнові права автора твору:**

1) вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі і його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо;

2) забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, якщо він як автор твору бажає залишитись анонімом;

3) вибирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і його примірниках і під час будь-якого його публічного використання;

4) вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора.

Особисті немайнові права автора не можуть бути передані (відчужені) іншим особам.

- **Майнові права автора твору:**

- виключне право на використання твору;

- виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими особами.

- **Окремі види авторських прав**

До окремих видів авторських прав відносять авторське право на службові твори; авторське право на аудіовізуальний твір; авторське право на комп'ютерні програми; авторське право на збірники та інші складені твори; авторське право перекладачів та авторів інших похідних творів тощо.

- **Строк дії авторського права**

Авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення і починає діяти від дня створення твору. Авторське право діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті. Для творів, оприлюднених анонімно або під псевдонімом, строк дії авторського права закінчується через 70 років після того, як твір було оприлюднено. Авторське право на твори, створені у співавторстві, діє протягом життя співавторів і 70 років після смерті останнього співавтора. Авторське

право на твори помертньо реабілітованих авторів діє протягом 70 років після їх реабілітації.

- **Визначення поняття «право інтелектуальної власності»**

Будь-яке право, зокрема і авторське, розглядається з двох точок зору: об'єктивної і суб'єктивної.

Право інтелектуальної власності в об'єктивному значенні – сукупність правових норм, які регулюють відносини у процесі створення і використання результатів інтелектуальної діяльності.

Право інтелектуальної власності у суб'єктивному значенні – особисті права, які, згідно із законом належать авторам результату інтелектуальної діяльності.

- **Об'єкти цивільних прав**

До об'єктів цивільних прав як в матеріальному, так і в мережевому (Інтернет) правовому просторі належать:

- речі, включаючи гроші і цінні папери, інше майно, зокрема майнові права;
- роботи і послуги;
- інформація, що охороняється;
- виняткові права на результати інтелектуальної діяльності (інтелектуальна власність);
- нематеріальні блага.

- **Характеристика Закону «Copyright»**

Закон «Copyright» регулює використання електронних матеріалів, які можна отримати в Інтернеті.

Визначення символу «Copyright ©» подано у ст. 11 закону України «Про авторське право і суміжні права» і означає авторське право на твір науки, літератури і мистецтва виникає через факт його створення. Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрації твору, іншого спеціального оформлення твору або дотримання яких-небудь формальностей. Власник виняткових авторських прав для сповіщення про свої права має право використовувати знак охорони авторського права, який поміщається на кожному екземплярі твору і складається з трьох елементів: латинської букви «С» у колі ©; імені (найменування) власника виняткових авторських прав; року першої публікації твору.

ТЕМА 17. Правове регулювання обігу інформації в Інтернет-мережі

- **Визначення поняття «Інтернет»**

Інтернет – це мережа передачі даних, що має глобальну децентралізовану архітектуру, розвинені методи адресації і передачі інформації на основі протоколів TCP/IP між іншими одно- і різнотипними мережами передачі даних, комп'ютерними системами і різноманітним термінальним (кінцевим) устаткуванням і забезпечує доступ до величезної кількості розподілених інформаційних ресурсів та надання різноманітних інформаційних послуг.

- **Мета розвитку Інтернету**

Метою розвитку Інтернету є створення телекомунікаційної глобальної мережі, що дозволяє організувати інформаційно-комп'ютерне середовище, за допомогою якого будь-хто зможе в будь-якому місці одержати інформацію

- **Основні поняття, які використовуються в Інтернет**

В Інтернеті використовуються два основних поняття:

- адреса;
- протокол.

- **Визначення поняття «інформаційна послуга»**

Відповідно до ч. 1 ст. 23 Закону України «Про інформацію» *інформаційна послуга* – це діяльність з надання інформаційної продукції споживачам з метою задоволення їхніх потреб.

- **Визначення поняття «інформаційна послуга в мережі Інтернет»**

Інформаційні послуги в Інтернет-мережі – це діяльність, метою якої є надання інформаційної продукції споживачам через глобальну мережу Інтернет для задоволення певних потреб, і здійснюється спеціальними службами, компаніями та організаціями тощо.

- **Надання послуг в Інтернет-мережі**

Надання інформаційних послуг в Інтернет-мережі здійснюють спеціальні компанії або організації – ICP (Internet Content Providers), що розробляють і поміщають в Інтернеті інформаційні ресурси. Іноді великі ISP беруть на себе відповідальність за надання інформаційних послуг, комбінуючи у своїй роботі ознаки ISP і ICP. У деяких випадках, особли-во за кордоном, відбувається злиття компаній ISP і ICP.

- **Базові інформаційні послуги, що надають за допомогою Інтернет**

До базових інформаційних послуг, що надають за допомогою Інтернет, відносяться:

- *електронна пошта (e-mail)* – найбільш розширений і дешевий спосіб листування, а також обміну невеликими за обсягом блоками даних;

- *група новин* – технологія надання інформації для загального перегляду (е-конференції або е-дошки оголошень);
- *передача файлів (сервіс FTP)* – технологія пошуку і пересилання інформаційних файлів, без перегляду їх змісту і призначення;
- *WWW («Всесвітня павутина»)* – послуга (веб-послуга) доступу і надання гіпертекстових е-документів.

- **Додаткові інформаційні послуги, що надають за допомогою Інтернет**

До додаткових інформаційних послуг, що надають сьогодні за допомогою Інтернет, можна віднести послуги, які реалізуються на основі базових або є їх розвитком, наприклад:

- *доступ до інформаційних ресурсів*, таких як бази даних (е-архіви, е-бібліотеки тощо);
- *е-бізнес* – створення віртуальних магазинів, маркетинг, реклама, продаж і здійснення розрахунків завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям;
- *е-банкінг (Інтернет-банкінг)* – здійснення через мережу міжбанківських розрахунків і банківського обслуговування клієнтів;
- *е-навчання* – дистанційне надання методичної та інформаційної підтримки для навчання особи, яка перебуває на відстані від навчальної установи;
- *е-робота* – одержання замовлень на виконання роботи;
- *е-медицина* – надання медичних послуг на відстані, зокрема, інформування, консультування, діагностика, нагляд за хворим та ін. за допомогою електронних засобів спілкування, а також спеціалізованого кінцевого устаткування, що під'єднане до мережі передачі даних;
- *IP-(Інтернет-) телефонія* – здійснення двостороннього голосового контакту віддалених абонентів через мережу Інтернет. Є різновидом телефонії, що відрізняється від традиційної дешевизною.

- **Підходи до проблеми правового регулювання мережі Інтернет**

Виходячи з глобального характеру мережі, з метою захисту прав і свобод людини і подальшого розвитку світового інформаційного простору пропонуються такі *підходи до проблеми правового регулювання мережі Інтернет*:

- 1) основа правового режиму в кіберпросторі повинна визначатися міжнародним публічним правом, що визначає загальні і спеціальні принципи, такі як:
  - право на свободу інформації;
  - єдиний глобальний характер інформаційного суспільства;
  - відкритість доступу;
  - пріоритет повідомлень про лихо;
  - інші загальновизнані права людини і принципи права;
- 2) ніяка держава не має суверенітету над кіберпростором чи якою-небудь його частиною;
- 3) існують дві основні групи відносин: із доступу в мережу і з використання мережі. У першому випадку суб'єктами є провайдер доступу і користувач, у

другому випадку – провайдер інформації, одержувач інформації і той, хто створює інформацію. Щодо дій усіх цих осіб держави здійснюють свою юрисдикцію;

4) технічні питання: установлення стандартів для роботи програмного й апаратного забезпечення, розподіл зон адрес тощо повинні зважуватися на міжнародному рівні для забезпечення однаковості в цих стандартах.

- **Способи, за допомогою яких може бути розміщена інформація в Інтернеті**

Інформація може бути розміщена в Інтернет різними способами.

Клієнт орендує простір на сервері провайдера, організовуючи тим самим свої сторінки в Інтернеті. Таким чином, користувач стає одним із мільйонів у мережі й одним із десятків-сотень клієнтів на сервері провайдера.

Другим способом є дуже поширені віртуальні магазини, що являють собою інтерактивні каталоги з великими обсягами інформації з послуг і товарів усіляких фірм. Звичайно, таким методом здійснюється популяризація чи реклама.

Третій спосіб є найбільш солідним і відповідно не найдешевшим: провайдер організовує для клієнта власний віртуальний сервер з унікальним ім'ям, яке, як правило, корелює з назвою організації, фірми чи ім'ям фізичної особи. Це ліквідує потенційно можливе непорозуміння, яке базується на тому, що зазвичай знають фірму чи людину, а не провайдера, на сервері якого першими двома способами розміщена інформація клієнта, якої можуть там і не знайти.

Також має сенс згадати четвертий спосіб активної участі в розвитку мережі Інтернет – власний Web-вузол, який, щоправда, знаходиться за межами фінансових можливостей більшості користувачів.

- **Тактичні підходи щодо пошуку необхідної інформації в мережі Інтернет**

Існує кілька тактичних підходів щодо пошуку необхідної інформації користувачем у мережі Інтернет:

- «серфінг» – знайшовши одну з веб-сторінок, адреса якої була відома, можна пройти за посиланнями з цієї сторінки на будь-яку іншу, намагаючись задовольнити свої інформаційні потреби. Варіант досить поширений, однак його навряд чи можна вважати оптимальним.

- «браузинг» – це розширення серфінгу в тому значенні, що користувач використовує Інтернет-каталог як стартову сторінку, тобто один із веб-серверів, на якому представлена класифікація мережевих ресурсів і знаходяться відповідні гіпертекстові посилання;

- використання мережевих інформаційно-пошукових систем – програм, що дозволяє швидко знайти потрібну інформацію в базі даних.

- **Необхідність існування заходів захисту сайтів**

Причини, з яких необхідні заходи захисту сайтів:

- перша причина – одержання конкурентних переваг у порівнянні з іншими розробниками за рахунок одержання можливості забороняти їм використовувати ваші ідеї, рішення на своїх сайтах. Одержання авторських і патентних прав – це, напевно, єдина монополія, що відкрито і в усьому світі заохочується державою;

- друга причина – можливість одержання додаткових доходів за рахунок продажу (поступки, надання) своїх прав третім особам;

– третя причина – це можливість задоволення своїх особистих авторських інтересів та амбіцій, тобто те, що пов'язано у першу чергу з особистими немайновими правами автора;

– четверта причина – це можливість захистити себе від несумлінної конкуренції чи просто випадкового використання у своїй діяльності третьою особою якихось елементів, що асоціюються з вашою компанією. Сюди ж варто віднести і випадки, коли необхідно захистити себе від спроб відвертого шантажу, коли хто-небудь намагається продати вам ваш же товарний знак чи інший об'єкт, який він зареєстрував після того, як довідався про вашу компанію чи проект.

- **Характерні особливості «комп'ютерних» злочинів**

До найбільш характерних особливостей «комп'ютерних» злочинів можна віднести такі:

- складність визначення розміру заподіяних збитків;
- значні фінансові витрати на проведення розслідування.

- **Випадки, в яких можлива і неможлива відповідальність провайдера**

Відповідальність інформаційного провайдера:

- інформаційний провайдер не несе відповідальності за дії осіб, які використовують його послуги і порушили звичай ділового обороту в сфері використання мережі Інтернет, якщо інше не передбачено законом чи договором;

- інформаційний провайдер несе відповідальність за модифікацію і затримку передачі інформації, якщо інше не передбачено законом чи договором;

- інформаційний провайдер несе відповідальність за неповне чи недостовірне ознайомлення користувачів мережі Інтернет про умови використання та істотні особливості функціонування його інформаційних ресурсів.

- **Права постраждалої сторони, щодо якої вчинене правопорушення в мережі Інтернет**

Відповідальність особи, що скоїла правопорушення в мережі Інтернет, може бути кримінальною, адміністративною та цивільною. Відповідальність може наступати у вигляді санкцій, передбачених Кримінальним кодексом, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Законом України «Про авторське право і суміжні права». Останній надає, зокрема, такі *права постраждалій стороні* (тій, чиї авторські права порушені):

- вимагати визнання та поновлення своїх прав, зокрема забороняти дії, які порушують авторське право або створюють загрозу їх порушення;

- звертатися до суду з позовом про поновлення порушених прав і про припинення дій, які порушують авторське право або створюють загрозу їх порушення;

- подавати позови про відшкодування моральної шкоди;

- подавати позови про відшкодування збитків, включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником унаслідок порушення ним авторського права, або виплату компенсацій; вимагати, зокрема в судовому порядку, публікації в ЗМІ даних про допущені порушення авторського права і (або) суміжних прав та судові рішення щодо цих порушень.

ТЕМА 18. Правове регулювання інформаційних відносин у сфері архівної справи

- **Визначення поняття «архівна справа»**

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» від 24 грудня 1993 р. *архівна справа* – це галузь життєдіяльності суспільства, що охоплює наукові, організаційні, правові, технологічні, економічні та інші питання діяльності юридичних і фізичних осіб, пов'язані із нагромадженням, обліком, зберіганням архівних документів та використанням відомостей, що в них містяться.

- **Види установ, що здійснюють діяльність у сфері архівної справи:**

- архівна установа, архів, архівний підрозділ, архівний відділ – це відповідно установа чи структурний підрозділ, що забезпечує облік і зберігання архівних документів, використання відомостей, що в них містяться, та формування Національного архівного фонду і/або здійснює управління, науково-дослідну та інформаційну діяльність у сфері архівної справи і діловодства;

- державна архівна установа – зібрання архівних документів, що є власністю однієї або кількох осіб.

- **Визначення поняття «архівний документ»**

Архівний документ – документ незалежно від його виду, виду матеріального носія інформації, місця, часу створення і місця зберігання та форми власності на нього, що припинив виконувати функції, для яких був створений, але зберігається або підлягає зберігання з огляду на значущість для особи, суспільства чи держави або цінність для власника також як об'єкт рухомого майна.

- **Види архівних документів:**

- документ Національного архівного фонду – архівний документ, культурна цінність якого визнана відповідною експертизою та який підлягає державному обліку і зберігання;

- унікальний документ – документ Національного архівного фонду, що становить виняткову культурну цінність, має важливе значення для формування національної самосвідомості українського народу і визначає його вклад у всесвітню культурну спадщину;

- особистий архівний документ – архівний документ, що створений фізичною особою або безпосередньо її стосується.

- **Визначення поняття «Національний архівний фонд»**

Національний архівний фонд – сукупність архівних документів, що відображають історію духовного і матеріального життя українського народу та інших народів, мають культурну цінність і є надбанням української нації.

- **Формування Національного архівного фонду**

Національний архівний фонд формується у порядку, встановленому Законом України «Про Національний архівний фонд та архівні установи», з архівних

документів органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності, а також архівних документів громадян та їх об'єднань.

- **Внесення документів до Національного архівного фонду або вилучення документів із нього**

Внесення документів до Національного архівного фонду або вилучення документів із нього здійснюється на підставі експертизи їх цінності комісією з фахівців архівної справи і діловодства, представників наукової і творчої громадськості, інших фахівців. Принципи і критерії визначення цінності документів, порядок створення та діяльності експертних комісій затверджуються Кабінетом Міністрів України.

- **Архівні документи, що є власністю держави**

Архівні документи, що нагромадилися за час діяльності органів державної влади, державних підприємств, установ та організацій, а також документи, що передані державним архівним установам іншими юридичними і фізичними особами без збереження за собою права власності, є власністю держави.

- **Архівні документи, що є власністю територіальних громад**

Архівні документи, що нагромадилися за час діяльності органів місцевого самоврядування, комунальних підприємств, установ та організацій, а також документи, що передані архівним відділам міських рад іншими юридичними і фізичними особами без збереження за собою права власності, є власністю територіальних громад.

- **Здійснення права власності на документи Національного архівного фонду**

Власник володіє, користується і розпоряджається документами Національного архівного фонду з урахуванням обмежень, передбачених законом. Власник документів Національного архівного фонду та інші особи, які користуються зазначеними документами, не мають права їх знищувати, пошкоджувати або змінювати зміст цих документів. Спори щодо здійснення права власності на документи Національного архівного фонду вирішуються у судовому порядку.

- **Передача права власності на документи Національного архівного фонду**

Документи Національного архівного фонду, що належать державі, територіальним громадам, не можуть бути об'єктом приватизації, купівлі-продажу, застави або інших угод, пов'язаних із передачею права власності, і надаються лише в тимчасове користування. Право власності на зазначені документи може бути передане лише згідно з міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України і законами України.

- **Позбавлення права власності на документи Національного архівного фонду**

Власник документів Національного архівного фонду, який не забезпечує їх належної збереженості, може бути за рішенням суду позбавлений права власності на ці документи.

- **Права громадян України щодо користування документами Національного архівного фонду**

Громадяни України мають право користуватися документами Національного архівного фонду або їх копіями на підставі особистої заяви і документа, що посвідчує особу. Особи, які користуються документами Національного архівного фонду за службовим завданням, подають документ, що підтверджує їх повноваження.

- **Права іноземців та осіб без громадянства щодо користування документами Національного архівного фонду**

Іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами доступу до документів Національного архівного фонду, а також мають такі самі обов'язки, як і громадяни України.

- **Права користувачів документами Національного архівного фонду:**

1) користуватися в читальному залі архівної установи копіями документів з фондів користування, а у разі їх відсутності – оригіналами, якщо доступ до них не обмежено на підставах, визначених законом, а також відповідно до закону користуватися документами обмеженого доступу;

2) отримувати від архівних установ довідки про відомості, що містяться в документах, доступ до яких не обмежено на підставах, визначених законом;

3) за письмовою згодою архівних установ отримувати документи або їх копії в тимчасове користування поза архівними установами;

4) користуватися довідковим апаратом до документів, а за згодою архівних установ і обліковими документами;

5) виготовляти, у тому числі за допомогою технічних засобів, або отримувати від архівних установ копії документів і витяги з них, якщо це не загрожує стану документів та не порушує авторські та суміжні права, а також вимагати, щоб ці копії або витяги були засвідчені архівною установою;

6) публікувати, оголошувати, цитувати та іншим чином відтворювати зміст архівних документів з посиланням на місце їх зберігання і з дотриманням умов, передбачених законодавством.

- **Обов'язки користувачів документами Національного архівного фонду:**

1) дотримуватися встановленого відповідно до законодавства порядку користування документами, своєчасно виконувати законні вимоги працівників архівної установи;

2) забезпечувати збереженість і вчасне повернення документів, наданих їм у користування;

3) негайно інформувати архівну установу про виявлені випадки пошкодження чи недостачі документів;

4) не допускати перекручення або фальсифікації використаних відомостей, що містяться в архівних документах;

5) завчасно інформувати власника документів або уповноважену ним архівну установу про наміри використання відомостей, що містяться в архівних документах, з комерційною метою;

б) виконувати зобов'язання, передбачені угодами, укладеними користувачем з власником документів або уповноваженою власником юридичною чи фізичною особою;

7) відповідно до закону чи умов договору відшкодувати завдані ними збитки архівним установам.

- **Система архівних установ**

Систему архівних установ України становлять:

1) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері архівної справи і діловодства;

2) центральні державні архіви України;

3) галузеві державні архіви;

4) Державний архів в Автономній Республіці Крим;

5) місцеві державні архівні установи;

6) архівні установи органів місцевого самоврядування;

7) архівні підрозділи державних наукових установ, музеїв та бібліотек;

8) архівні підрозділи державних органів, органів місцевого самоврядування, державних і комунальних підприємств, установ та організацій;

9) архівні підрозділи об'єднань громадян, релігійних організацій, а також підприємств, установ та організацій, заснованих на приватній формі власності;

10) архівні установи, засновані фізичними особами та/або юридичними особами приватного права;

11) науково-дослідні установи, а також підприємства та організації у сфері архівної справи і діловодства.

- **Відповідальність за порушення законодавства про Національний архівний фонд**

Працівники архівних установ, користувачі архівними документами, зокрема документами Національного архівного фонду, інші особи, винні у недбалому зберіганні, псуванні, незаконному знищенні, підробленні, приховуванні, розкраданні, незаконному вивезенні за межі України або незаконній передачі іншій особі архівних документів, а також у порушенні порядку щодо доступу до зазначених документів та інших порушеннях законодавства про Національний архівний фонд та архівні установи, несуть відповідальність згідно із законом. Застосування адміністративних стягнень або кримінального покарання не звільняє винного у порушенні законодавства про Національний архівний фонд та архівні установи від обов'язку відшкодувати шкоду, завдану власнику документів Національного архівного фонду або уповноваженій ним особі. Спори, пов'язані з відшкодуванням шкоди, завданої власнику документів, вирішуються в судовому порядку.

ТЕМА 19. Правове регулювання інформаційних відносин у сфері бібліотечної справи

- **Визначення поняття «бібліотека»**

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про бібліотеки та бібліотечну справу» від 27 січня 1995 р. *бібліотека* – це інформаційний, культурний, освітній заклад (установа, організація) або структурний підрозділ, що має упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел інформації та головним завданням якого є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки.

- **Бібліотечною справа**

Бібліотечна справа – галузь інформаційної, культурної та освітньої діяльності суспільства, спрямована на створення і розвиток мережі бібліотек, формування, опрацювання, упорядкування та зберігання бібліотечних фондів, організацію бібліотечного, інформаційного та довідково-бібліографічного обслуговування користувачів бібліотеки, підготовку та підвищення кваліфікації фахівців у галузі бібліотечної справи, наукове та методичне забезпечення розвитку бібліотечної діяльності.

- **Основа державної політики в галузі бібліотечної справи**

Основою державної політики в галузі бібліотечної справи є реалізація прав громадян на бібліотечне обслуговування, забезпечення загальної доступності до інформації та культурних цінностей, що збираються, зберігаються та надаються в тимчасове користування бібліотеками.

- **Основа функціонування бібліотечної системи України**

Бібліотечна система України функціонує на основі скооперованого комплектування фондів та обробки документів, довідково-пошукового апарату, взаємовикористання бібліотечних ресурсів, а також організації науково-дослідної, науково-бібліографічної та науково-методичної роботи.

- **Класифікація бібліотек за значенням:**

- всеукраїнські загальнодержавного значення (національні, державні);
- республіканські (Автономної Республіки Крим);
- обласні;
- міські;
- районні;
- селищні;
- сільські.

- **Класифікація бібліотек за змістом бібліотечних фондів:**

- універсальні;
- галузеві;
- міжгалузеві.

- **Класифікація бібліотек за призначенням:**

- публічні (загальнодоступні), зокрема спеціалізовані для дітей, юнацтва, осіб із фізичними вадами;
- спеціальні (академій наук, науково-дослідних установ, навчальних закладів, підприємств, установ, організацій).

- **Державна бібліотека**

Державна бібліотека – бібліотека загальнодержавного значення, що здійснює бібліотечне, бібліографічне, інформаційне обслуговування користувачів і виконує функцію всеукраїнського науково-дослідного, методичного та організаційного центру бібліотек відповідної галузі або категорій користувачів. Державна бібліотека має право на одержання обов'язкового безоплатного примірника документів згідно із законом.

- **Центральні бібліотеки**

Центральні бібліотеки – головні бібліотеки регіонів, які зобов'язані формувати, зберігати та надавати в користування найбільш повне зібрання документів у межах своєї території, організовувати взаємовикористання бібліотечних ресурсів і надавати методичну допомогу бібліотекам різних видів відповідних територій.

- **Необхідність організації взаємодії бібліотек**

Для більш повного задоволення потреб користувачів бібліотек в інформації, раціонального використання бібліотечних ресурсів органи державної влади та органи місцевого самоврядування стимулюють взаємодію бібліотек і створюють умови для розвитку міжбібліотечного абонементу, зведених каталогів автоматизованих баз даних, депозитаріїв.

- **Створення бібліотек**

Бібліотеки створюються з урахуванням соціально-економічних, національних, культурно-освітніх і виробничих потреб суспільства згідно з соціальними нормативами, встановленими відповідними органами державної влади. Бібліотеки можуть створюватися на основі усіх форм власності, передбачених законами України. Засновниками бібліотек можуть бути органи державної влади, органи місцевого самоврядування, самоврядні організації, фізичні та юридичні особи, зокрема іноземні, в порядку, передбаченому законом. Бібліотека може не мати статусу юридичної особи та перебувати у складі підприємства, установи або організації.

- **Державна реєстрація бібліотек**

Державна реєстрація бібліотек незалежно від форми власності проводиться за їх місцезнаходженням відповідно до закону.

- **Ліквідація бібліотек**

Бібліотеки ліквіднуються за рішенням:

- власника;

- засновника – за згодою власника;
- в інших випадках, передбачених законодавством.

- **Права бібліотек**

- 1) визначати зміст, напрями та форми своєї діяльності;
- 2) здійснювати господарську діяльність, відкривати в порядку, визначеному законодавством, рахунки в установах банків, у тому числі валютні, встановлювати перелік платних послуг;
- 3) визначати джерела комплектування своїх фондів;
- 4) встановлювати пільги для окремих категорій користувачів бібліотеки;
- 5) визначати при наданні користувачам бібліотеки документів розмір коштів, що передаються бібліотеці як забезпечення виконання зобов'язань щодо повернення одержаних у бібліотеці документів, у випадках, передбачених правилами користування бібліотеками;
- 6) визначати види та розміри компенсації шкоди, заподіяної користувачами бібліотек, у тому числі пені за порушення термінів користування документами;
- 7) визначати умови використання бібліотечних фондів на основі договорів з юридичними та фізичними особами;
- 8) вилучати та реалізовувати документи із своїх фондів відповідно до нормативно-правових актів;
- 9) здійснювати у встановленому порядку співробітництво з бібліотеками та іншими установами і організаціями іноземних держав, вести міжнародний документообмін, бути членом міжнародних організацій, брати участь у реалізації державних і регіональних програм у межах своєї компетенції та програм розвитку бібліотечної справи;
- 10) здійснювати іншу діяльність, спрямовану на виконання статутних завдань, яка не суперечить законам.

Бібліотека має право на захист створених нею баз даних, інших об'єктів інтелектуальної власності бібліотеки згідно із законодавством.

- **Обов'язки бібліотек:**

- 1) бібліотеки своєю діяльністю забезпечують реалізацію прав громадян на бібліотечне обслуговування, встановлених Законом України «Про бібліотеки та бібліотечну справу»;
- 2) бібліотеки обслуговують користувачів бібліотеки згідно із правилами користування бібліотекою, розробленими на основі типових правил, затверджених спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері культури;
- 3) використання бібліотеками відомостей про користувачів бібліотеки та їх інтереси з будь-якою метою, крім наукової, без їх згоди не допускається;
- 4) бібліотеки, незалежно від форм власності, що мають у своїх фондах особливо цінні та рідкісні видання, колекції, віднесені до національного культурного надбання, забезпечують їх належне зберігання і несуть відповідальність за їх облік, включення до автоматизованих баз даних, а також державну реєстрацію;
- 5) бібліотеки, незалежно від форм власності, не мають права вилучати та реалізовувати документи, віднесені до цінних і рідкісних видань, унікальних документальних пам'яток, крім випадків, передбачених законодавством;

6) бібліотеки зобов'язані звітувати про свою діяльність перед своїми засновниками та громадськістю;

7) бібліотеки, незалежно від форм власності та підпорядкування, зобов'язані виконувати відповідні норми та правила, встановлені в галузі бібліотечної справи.

- **Права користувачів бібліотек:**

1) безоплатно користуватися інформацією про склад бібліотечних фондів через довідково-пошуковий апарат (крім комерційних баз даних);

2) безоплатно отримувати консультаційну допомогу в пошуку та виборі джерел інформації;

3) безоплатно отримувати у тимчасове користування документи із фондів бібліотеки, крім документів, придбаних за кошти, одержані від господарської діяльності бібліотеки;

4) одержувати документи або їх копії по міжбібліотечному абонементу;

5) одержувати інформацію з інших бібліотек, користуючись каналами зв'язку;

6) користуватися іншими видами послуг, у тому числі на платній основі;

7) брати участь у роботі бібліотечних рад.

- **Обов'язки користувачів бібліотек:**

1) дотримуватися правил користування бібліотеками;

2) замінювати втрачені (пошкоджені) документи, одержані з фондів бібліотек, рівноцінними або відшкодовувати їх ринкову вартість у розмірах, встановлених правилами користування бібліотекою.

- **Визначення поняття «електронна бібліотека»**

Електронна бібліотека (ЕБ) – це розподілена інформаційна система, що дозволяє надійно накопичувати, зберігати й ефективно використовувати різноманітні колекції електронних документів у зручному для користувачів вигляді через глобальні мережі передачі даних.

- **Цілі створення електронних бібліотек**

– забезпечення доступу до документів, надання яких користувачам затруднене або обмежене (рідкісних книг, фотоальбомів, рукописних книг, дисертацій, архівів, недоступних більшості бібліотек тощо);

– забезпечення доступу до інформації, що існує винятково в електронній формі;

– надання користувачам якісно нових можливостей роботи з великими обсягами електронних документів;

– цілеспрямоване інформаційне забезпечення різних областей науки, культури, освіти шляхом створення і надання повнотекстових баз даних у режимі теледоступу.

- **Структура електронних бібліотек**

Структура електронної бібліотеки (ЕБ), як системи, подається у такий спосіб:

– ЕБ формується як єдина база даних, що складається з електронного каталогу електронної бібліотеки і фонду-ЕБ.

– фонд ЕБ має, як правило, трирівневу структуру: колекція (та її метайнформація) – документ (та його метайнформація) – об'єкт (та його метайнформація).

– структури даних у ЕБ можуть складатися із декількох складових з різними типами даних, можуть бути пов'язані з іншими матеріалами, зв'язками типу «частина/ціле» або «послідовність».

- **Особливості сектору науково-технічної інформації:**

– значна частина інформації (у формі інформаційних продуктів і послуг) спрямована на забезпечення інформованості суспільства, інформаційну підтримку наукових досліджень і розробок, підтримку процесів підготовки фахівців, а не на одержання прямих прибутків і надприбутків;

– наукова і технічна інформація може бути потрібна як на даному етапі часу (оперативність надання), так і через тривалі періоди, тобто відбувається нагромадження інформаційних ресурсів, що в основному підлягають тривалому архівному збереженню (бібліотеки, архівні фонди);

– інформація, з одного боку, передбачає комерційне використання (продаж наукових журналів, платний доступ до першоджерел), а з іншого – є елементом наукового і культурного надбання всього суспільства, доступ до якого здійснюється на безкоштовній основі (бібліотечне обслуговування), що обумовлює існування як ринкових механізмів поширення інформації, так і державних, які забезпечують право громадян на доступ до інформації;

– інформація за своєю суттю є інтернаціональною. Закріплення її на певних носіях не означає, що вона не може бути передана неформальними каналами. Розвиток телекомунікаційних процесів, особливо Інтернету, робить процеси комунікації більш прозорими.

ТЕМА 20. Правове регулювання інформаційних відносин у сфері екологічної інформації

• **Екологічна інформація**

Екологічна інформація – це будь-яка інформація про стан навколишнього природного середовища в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи іншій матеріальній формі про події, явища, матеріали, факти, процеси і окремих осіб у сфері використання, відтворення та охорони природних ресурсів, природних компонентів та ландшафтів, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки.

• **Відомості, що стосуються екологічної інформації**

Національне законодавство відносить до екологічної інформації відомості про:

- стан навколишнього природного середовища чи його об'єктів – землі, вод, надр, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу та рівні їх забруднення;
- біологічне різноманіття і його компоненти, включаючи генетично видозмінені організми та їх взаємодію з об'єктами навколишнього природного середовища;
- джерела, фактори, матеріали, речовини, продукцію, енергію, фізичні фактори (шум, вібрацію, електромагнітне випромінювання, радіацію), які впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей;
- загрозу виникнення і причини надзвичайних екологічних ситуацій, результати ліквідації цих явищ, рекомендації щодо заходів, спрямованих на зменшення їх негативного впливу на природні об'єкти та здоров'я людей;
- екологічні прогнози, плани і програми, заходи, зокрема адміністративні, державну екологічну політику, законодавство про охорону навколишнього природного середовища;
- витрати, пов'язані із здійсненням природоохоронних заходів за рахунок фондів охорони навколишнього природного середовища, інших джерел фінансування, економічний аналіз, проведений у процесі прийняття рішень із питань, що стосуються довкілля.

• **Засіб забезпечення права на екологічну інформацію**

Засобом забезпечення права на екологічну інформацію є обов'язок Міністерства екології та природних ресурсів України, його органів на місцях, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, діяльність яких може негативно вплинути або впливає на стан навколишнього природного середовища, життя і здоров'я людей, забезпечувати вільний доступ населення до інформації про стан навколишнього природного середовища у формах, визначених Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р.

• **Основні джерела екологічної інформації**

Основними джерелами екологічної інформації є: дані моніторингу довкілля, кадастрів природних ресурсів, реєстри, автоматизовані банки даних, архіви, а також

довідки, що видаються уповноваженими на те органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, окремими посадовими особами.

- **Екологічне інформаційне забезпечення**

Екологічне інформаційне забезпечення здійснюється органами державної влади та органами місцевого самоврядування в межах їх повноважень шляхом:

1) підготовки спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів і подання на розгляд Верховної Ради України щорічної Національної доповіді про стан навколишнього природного середовища в Україні, а після її розгляду Верховною Радою України – опублікування окремим виданням та розміщення в системі Інтернет;

2) щорічного інформування Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними державними адміністраціями, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями відповідних рад та населення про стан навколишнього природного середовища відповідних територій;

3) систематичного інформування населення через засоби масової інформації про стан навколишнього природного середовища, динаміку його змін, джерела забруднення, розміщення відходів чи іншої зміни навколишнього природного середовища і характер впливу екологічних факторів на здоров'я людей;

4) негайного інформування про надзвичайні екологічні ситуації;

5) передачі інформації, одержаної в результаті проведення моніторингу довкілля, каналами інформаційних зв'язків органам, уповноваженим приймати рішення щодо отриманої інформації;

6) забезпечення вільного доступу до екологічної інформації, яка не становить державної таємниці і міститься у списках, реєстрах, архівах та інших джерелах.

- **Об'єкти навколишнього природного середовища, що підлягають державній охороні**

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» державній охороні і регулюванню використання на території України підлягають наступні об'єкти:

– навколишнє природне середовище як сукупність природних і природно-соціальних умов та процесів;

– природні ресурси, як залучені в господарський обіг, так і не використовувані в народному господарстві в даний період (земля, надра, води, атмосферне повітря, ліс та інша рослинність, тваринний світ);

– ландшафти та інші природні комплекси.

- **Екологічні права громадян України**

Кожний громадянин України має право на:

1) безпечне для його життя та здоров'я навколишнє природне середовище;

2) участь в обговоренні та внесення пропозицій до проектів нормативно-правових актів, матеріалів щодо розміщення, будівництва і реконструкції об'єктів, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, внесення пропозицій до органів державної влади та органів місцевого

самоврядування, юридичних осіб, що беруть участь в прийнятті рішень з цих питань;

3) участь в розробці та здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального і комплексного використання природних ресурсів;

4) здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів;

5) об'єднання в громадські природоохоронні формування;

6) вільний доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічна інформація) та вільне отримання, використання, поширення та зберігання такої інформації, за винятком обмежень, встановлених законом;

7) участь у публічних слуханнях або відкритих засіданнях з питань впливу запланованої діяльності на навколишнє природне середовище на стадіях розміщення, проектування, будівництва і реконструкції об'єктів та у проведенні громадської екологічної експертизи;

8) одержання екологічної освіти;

9) подання до суду позовів до державних органів, підприємств, установ, організацій і громадян про відшкодування шкоди, заподіяної їх здоров'ю та майну внаслідок негативного впливу на навколишнє природне середовище;

10) оскарження у судовому порядку рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо порушення екологічних прав громадян у порядку, передбаченому законом.

• **Обов'язки громадян України щодо охорони навколишнього природного середовища**

Громадяни України зобов'язані:

1) берегти природу, охороняти, раціонально використовувати її багатства відповідно до вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

2) здійснювати діяльність з додержанням вимог екологічної безпеки, інших екологічних нормативів та лімітів використання природних ресурсів;

3) не порушувати екологічні права і законні інтереси інших суб'єктів;

4) вносити штрафи за екологічні правопорушення;

5) компенсувати шкоду, заподіяну забрудненням та іншим негативним впливом на навколишнє природне середовище.

• **Спосіб набуття екологічної інформації на стадії вільного доступу**

На стадії вільного доступу така інформація набувається будь-якою особою, – як фізичною, так і юридичною, як право- та дієздатною, так і обмежено та повністю недієздатною тощо, – шляхом одержання її із повідомлень засобів масової інформації, офіційних повідомлень органів держави, опублікованих у спеціальних бюлетенях, збірниках, що можуть міститися в інформаційних (комп'ютерних) мережах, у бібліотечних фондах. При цьому інформація про екстремальне забруднення довкілля, про надзвичайні екологічні ситуації природного та техногенного характеру повинна повідомлятися через засоби масової інформації, державну систему оповіщення негайно.

- **Реалізація права на екологічну інформацію на стадії її одержання**

На стадії одержання екологічної інформації у встановленому порядку шляхом офіційного звернення з інформаційним запитом право на екологічну інформацію реалізується право- та дієздатними особами, законними представниками недієздатних та обмежено дієздатних осіб. При цьому джерелами екологічної інформації можуть бути офіційні документи, автоматизовані системи офіційних даних типу списки, реєстри, кадастри тощо. На цій стадії важливого значення набувають терміни задоволення запитів, форма запиту та форма розгляду запиту, відмови та відстрочення задоволення запиту.

- **Реалізація права на екологічну інформацію на стадії поширення, набутої законним шляхом**

На стадії поширення набутої законним шляхом екологічної інформації доцільно враховувати, що така інформація може бути об'єктом права власності, і тому втручання інших осіб у процес реалізації права власності на екологічну інформацію забороняється.

- **Збір та поширення інформації відповідно до Орхунської Конвенції**

Згідно з Орхунською Конвенцією про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, для надання екологічної інформації необхідне подання запиту. Відповідно до Конвенції кожна зі Сторін, тобто держав, що є її учасницями, забезпечує, щоб:

- державні органи мали у своєму розпорядженні екологічну інформацію, що стосується роду їх діяльності, та постійно поновлювали її;
- було створено обов'язкові системи для забезпечення належного надходження в державні органи інформації про заплановані та здійснювані заходи, які можуть істотно впливати на навколишнє середовище;
- у випадках, що становлять безпосередню загрозу для здоров'я людини або навколишнього середовища, що виникають в результаті людської діяльності або є наслідком природних явищ, вся інформація, яка могла б дати можливість громадськості вжити заходів щодо відвернення або зменшення шкоди, яка може стати наслідком такої загрози, і яка є у розпорядженні державного органу, повинна негайно поширюватися серед членів громадськості, яких потенційно стосується загроза.

- **Інформація, що може стати легкодоступною відповідно до Орхунської Конвенції**

Кожна зі сторін забезпечує, щоб у межах національного законодавства процедури надання громадськості екологічної інформації були прозорими, а екологічна інформація була легкодоступною серед іншого шляхом:

- 1) надання громадськості достатньої інформації про види та обсяги екологічної інформації, яка є у розпорядженні відповідних державних органів, основні умови, за яких така інформація може надаватися, і доступ до неї, а також про процес її отримання;
- 2) організації та здійснення таких практичних заходів, як:

- встановлення вимог до посадових осіб підтримувати громадськість в отриманні доступу до інформації відповідно до Конвенції;
  - забезпечення доступу громадськості до списків, реєстрів або архівів;
  - визначення контактних осіб;
- 3) забезпечення безплатного доступу до екологічної інформації, що міститься у списках, реєстрах або архівах.

- **Порушення законодавства в екологічній сфері**

Право на екологічну інформацію реалізується передусім з метою забезпечення права на екологічну безпеку, а тому у випадках його порушення законодавство передбачає не лише його поновлення, а й відшкодування матеріальної та моральної шкоди, якщо така заподіяна. Розмір відшкодування визначається судом. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. встановлює адміністративну відповідальність для посадових осіб за приховування, перекручення або відмову від надання повної та достовірної інформації за зверненнями громадян та їх об'єднань щодо безпеки утворення відходів та поводження з ними (ст. 82-3), за відмову від надання чи несвоєчасне надання за запитами повної та достовірної екологічної інформації (ст. 91-4). Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. встановлює кримінальну відповідальність за приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення (ст. 238). Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» особи, здоров'ю чи майну яких заподіяно моральної шкоди, мають право на відшкодування неодержаних прибутків за час, необхідний для відновлення здоров'я, якості довкілля, відтворення нормального стану природних ресурсів (ст. 69).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові акти

1. Декларація про європейську політику в галузі нових інформаційних технологій від 06.05.1999 р. [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_040.
2. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
4. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 08.11.1990 р. [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_029.
5. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля від 25.06.1998 (Орхуська Конвенція) [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_015.
6. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28.01.1981 р. [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_326.
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
8. Конвенція про міжнародне право спростування від 16.12.1952 р. [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_319.
9. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
10. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
11. Міжнародний Пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
12. Модельний закон про архіви та архівну форму від 03.04.1999 р. [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997_a04.
13. Модельний закон про доступ до екологічної інформації від 06.11.1997 р. [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_a23.
14. Модельний закон про прокуратуру від 16.11.2006 р. [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997_g19.
15. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства від

22.07.2000 р. [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_163.

16. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

17. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.

18. Про бібліотеки та бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 р. № 32/95-ВР [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80>.

19. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку : Закон України від 08.02.1995 р. № 39/95-ВР [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80>.

20. Про внесення змін до Закону України «Про захист інформації в автоматизованих системах» : Закон України від 31.05.2005 р. № 2594-IV [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2594-15>.

21. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб : Закон України від 04.03.1998 р. № 160/98-ВР [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/160/98-%D0%B2%D1%80>.

22. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів : Закон України від 23.09.1997 р. № 540/97-ВР [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80>.

23. Про державну службу : Закон України 10.12.2015 р. № 889-VIII [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

24. Про державну статистику : Закон України від 17.09.1992 р. № 2614-XII [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2614-12>.

25. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-XII [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>.

26. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.

27. Про доступ до публічної інформації: інформаційний прорив в Україні : роз'яснення Міністерства юстиції України від 13.05.2011 р. [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0031323-11>.

28. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16.11.1992 р. № 2782-XII [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>.

29. Про екологічну експертизу : Закон України від 09.02.1995 р. № 45/95-ВР [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/45/95-%D0%B2%D1%80>.

30. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII [Електронний ресурс]. – [Режим

доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>.

31. Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять конфіденційну інформацію, що є власністю держави : постанова Кабінету Міністрів України від 27.11.1998 № 1893 [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1893-98-%D0%BF>.

32. Про затвердження Положення про державну реєстрацію друкованих засобів масової інформації в Україні та Положення про державну реєстрацію інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності : наказ Міністерства юстиції України від 21.02.2006 р. № 12/5 [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0173-06>.

33. Про затвердження Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України : постанова Кабінету Міністрів України від 21.01.2015 р. № 32 [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/32-2015-%D0%BF>.

34. Про затвердження Положення про формування та виконання Національної програми інформатизації : постанова Кабінету Міністрів України від 31.08.1998 р. № 1352 [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1352-98-%D0%BF>.

35. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.

36. Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і вільного обігу цих даних : Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 24.10.1995 р. [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_242.

37. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>.

38. Про інформаційні агентства : Закон України від 28.02.1995 р. № 74/95-ВР [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/74/95-%D0%B2%D1%80>.

39. Про інформацію : Закон України від [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

40. Про Концепцію Національної програми інформатизації : Закон України від 04.02.1998 р. № 75/98-ВР [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80>.

41. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.

42. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/586-14>.

43. Про науково-технічну інформацію : Закон України від 25.06.1993 р. № 3322-XII [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/anot/3322-12>.

44. Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24.12.1993 р. № 3814-XII [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3814-12>.

45. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>.

46. Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення : Закон України від 23.09.1997 р. № 538/97-ВР [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/538/97-%D0%B2%D1%80>.

47. Про обов'язковий примірник документів : Закон України від 09.04.1999 р. № 595-XIV [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/annot/595-14>.

48. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

49. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 рр. : Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/537-16>.

50. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.

51. Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування : указ Президента України від 07.02.2008 р. № 109/2008 [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/109/2008>.

52. Про Положення про Державну службу України з питань захисту персональних даних : указ Президента України від 06.04.2011 р. № 390/2011 [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/390/2011>.

53. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : Закон України від 23.09.1997 р. № 539/97-ВР [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/539/97-%D0%B2%D1%80>.

54. Про приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (Паризького акта від 24 липня 1971 р., зміненого 2 жовтня 1979 р.) : Закон України від 31.05.1995 р. № 189/95-ВР [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/189/95-%D0%B2%D1%80>

55. Про приєднання України до Статуту Ради Європи : Закон України від 31.10.1995 р. № 398/95-ВР [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/398/95-%D0%B2%D1%80>.

56. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

57. Про ратифікацію Договору про закони щодо товарних знаків : Закон України від 13.10.1995 р. № 380/95-ВР [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] :

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/380/95-%D0%B2%D1%80>.

58. Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини 1950 р., Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80>.

59. Про ратифікацію Статуту і Конвенції Міжнародного союзу електрозв'язку : Закон України від 15.07.1994 р. № 116/94-ВР [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/116/94-%D0%B2%D1%80>.

60. Про ратифікацію Угоди про співробітництво в галузі охорони авторського права і суміжних прав : Закон України від 27.01.1995 р. № 34/95-ВР [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/34/95-%D0%B2%D1%80>.

61. Про ратифікацію Угоди щодо співробітництва у розвитку та використанні систем стільникового рухомого зв'язку : Закон України від 03.03.1998 р. № 149/98-ВР [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/149/98-%D0%B2%D1%80>.

62. Про ратифікацію Четвертого додаткового протоколу до Статуту Всесвітнього поштового союзу : Закон України від 02.06.1995 р. № 208/95-ВР [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/208/95-%D0%B2%D1%80>.

63. Про рекламу : Закон України від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80>.

64. Про систему електронних підписів, що застосовуються в межах Співтовариства : Директива 1999/93/ЄС Європейського парламенту та Ради від 13.12.1999 р. [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_240.

65. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-ХІІ [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.

66. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 р. № 4 [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>.

67. Про Суспільне телебачення і радіомовлення України : Закон України від 17.04.2014 р. № 1227-VII [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1227-18>.

68. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р. № 386-р [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>.

69. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 р. № 3759-ХІІ [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3759-12>.

70. Про телекомунікації : Закон України від 18.11.2003 р. № 1280-IV [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1280-15>.

71. Типовий закон ЮНСІТРАЛ «Про електронні підписи» від 05.07.2001 р. [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_937.

72. Угода між Кабінетом Міністрів України та урядом Федеративної республіки Німеччина про взаємний захист таємної інформації від 29.05.1998 р. [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/276_008.

73. Угода між Урядом України та Урядом Французької республіки про взаємну охорону таємної інформації і матеріалів від 07.12.1999 р. [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/250_029.

74. Хартія про партнерство заради інформаційних прав і свобод та захисту суспільної моралі від 19.03.2009 р. [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0001120-09>.

75. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Наукова література

1. Брижко В. М. Ліцензування прав на інформаційні ресурси / В. М. Брижко, Ю. К. Базанов, Л. С. Харченко. – К., 1997. – 132 с.

2. Гонцяж Я. Свобода інформації та виконавча гілка влади / Я. Гонцяж, Н. Гнидюк. – К.: Міленіум, 2002. – 240 с.

3. Доступ до інформації та електронне урядування / автори-упорядники М. С. Демкова, М. В. Фігель. – К.: Факт, 2004. – 336 с.

4. Е-майбутнє та інформаційне право / В. Брижко, В. Цимбалюк, М. Швець, Ю. Базанов; За ред. члена-кореспондента АПрН України М.Я. Швеця // 2-е вид., доп. – К.: НДЦПІ АПрН України, 2006. – 234 с.

5. Е-боротьба в інформаційних війнах та інформаційне право: монографія / В. Брижко, М. Швець, В. Цимбалюк; за ред. члена-кореспондента АПрН України, док. екон. наук, професора М. Швеця. – К.: НДЦПІ АПрН України, 2007 р. – 234 с.

6. Іванов В. Ф. Законодавство про засоби масової інформації. Український та зарубіжний досвід / В. Ф. Іванов; Київ. ун-т імені Тараса Шевченка. – К.: Видав. центр «Київський університет», 1999. – 188 с.

7. Информационное право / [И. Л. Бачило, В. Н. Лопатин, М. А. Федотов, Б. Н. Торопнин]. – СПб., 2001. – 789 с.

8. Кісілевич-Чорнойван О. М. Міжнародне інформаційне право : навч. посіб. / О. М. Кісілевич-Чорнойван ; Міжрегіон. акад. упр. персоналом (МАУП). – К.: Персонал, 2011. – 159 с.

9. Копылов В. А. Информационное право: ученик / В. А. Копылов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2004. – 512 с.

10. Кормич Б. А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи: навч. посібник / Б. А. Кормич. – К.: Кондор, 2004. – 384 с.

11. Костецька Т. А. Інформаційне право України : навчальний посібник / Т. А. Костецька ; Київський національний торговельно-економічний ун-т. – К.: [б.в.], 2009. – 170 с.

12. Краснова О. Гарантії реалізації прав громадян на екологічну інформацію /

О. Краснова. – К., 2000. – 108 с.

13. Кудрявцева С. П. Міжнародна інформація. Навчальний посібник / С. П. Кудрявцева, В. В. Колос. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2005. – 400 с.

14. Марущак А. І. Інформаційне право: доступ до інформації : навч. посіб. для студ. ВНЗ / А. І. Марущак. – К. : КНТ, 2007. – 531 с.

15. Міжнародне інформаційне право : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [Шишка О. Р. та ін.] ; за заг. ред. О. Р. Шишки [та ін.] ; Макіїв. екон.-гуманіт. ін-т. – Донецьк : Дмитренко Л. Р. [вид.], 2011. – 317 с.

16. Міжнародне співробітництво України у сфері інформатизації і телекомунікацій / С. О. Довгий, В. Л. Банкет, А. В. Клікич та ін.; За ред. С. О. Довгого. – К.: Укртелеком, 2001. – 448 с.

17. Право и информатизация общества: сб. науч. тр. / РАН ИНИОН. Центр соц. науч.-информ. исслед. Отдел информ. права; отв. ред. И. Л. Бачило. – М., 2002. – 340 с.

18. Правова інформатика (системна інформатизація законотворчої, правоохоронної, судочинної та правоосвітньої діяльності): Монографія / М. Я. Швець, Р. А. Калюжний, В. М. Брижко, В. С. Цимбалюк та ін.; за ред. М. Я. Швеця та Р. А. Калюжного – К.: ІВА, 2003. – 168 с.

19. Правова інформатика : підручник : у 2 томах / авт. кол.: М. Швець, В. Брижко, Л. Задорожня, В. Цимбалюк та ін.; за ред. В. Я. Тація, М. Я. Швеця, Я. Ю. Кондратьєва. – К.: Парламентське видавництво, 2004. – Т. 1. – 416 с.

20. Правомірні засоби доступу громадян до інформації: Наук.-прак. посібник / А. Марущак. – Біла Церква : Буква, 2006. – 432 с

21. Системна інформатизація законотворчої та правоохоронної діяльності / авт. кол.: М. Швець, В. Брижко, В. Буржинський, С. Дорогих, І. Зdzeба, Б. Раціборинський, М. Целуйко, В. Хахановський, С. Швець; за ред. В. В. Дурдинця, В. О. Зайчука, В. Я. Тація. – К. : Навчальна книга, 2005. – 639 с.

22. Системна інформатизація правоохоронної діяльності; за ред. В. Дурдинця, М. Швеця. – К.: НДЦПІ АПрН України, 2007 р. – 382 с.

23. Тарасенко Р. В. Інформаційне право : навч.-метод. посіб. / Р. В. Тарасенко ; Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. – 512 с.

24. Тезаріус EUROVOC: автоматизована інформаційно-аналітична система порівняння законодавства України із законодавством країн ЄС: Посібник / авт. кол.: М. Швець, О. Копиленко, С. Дорогих, В. Гавловський, В. Брижко, Ю. Клімашевська, В. Хахановський, В. Цимбалюк, Г. Шабанін, С. Швець; За ред. академіка НАН України В. Я. Тація та академіка АПН України В. О. Зайчука. – К.: Парлам. вид-во, 2004. – 383 с.

25. Цимбалюк В. С. Інформаційне право (основи теорії і практики) : [монограф.] / В. С. Цимбалюк – К. : Освіта України, 2010. – 388 с.

Навчальне видання

Куліш Анатолій Миколайович,
Кобзєва Тетяна Анатоліївна,
Шапіро Вікторія Сергіївна

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Навчальний посібник

Художнє оформлення обкладинки С. В. Дудченка
Редактор Н. В. Лисогуб
Комп'ютерне верстання В. С. Шапіро

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 6,28. Обл.-вид. арк. 7,79. Тираж 300 пр. Зам. №

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.